

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**”Tulkin rooli on semmonen kommunikaation
kanssa pelaava ammattilainen, mahdollistaja”**

Kartoitus viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattikuvien eroista ja yhtäläisyyksistä

Miia Hietala ja Anni Lappalainen

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus (240 op)

5 / 2017

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Miia Hietala ja Anni Lappalainen	Sivumäärä 42 ja 4 liitesivua
Työn nimi ”Tulkin rooli on semmonen kommunikaation kanssa pelaava ammattilainen, mahdollistaja” Kartoitus viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattikuvien eroista ja yhtäläisyyksistä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Tytti Koslonen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja TulkkausLONA, Reeta Ahosilta	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää löytyykö puhevammaisten tulkin ja viittomakielen tulkin ammattikuvista eroja, ja millaisia yhtäläisyyksiä ammattikuvilla on. Lisäksi opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa millaisena viittomakielen ja puhevammaisten tulkit kokevat tulkin roolin työssään. Opinnäytetyön tilaajana toimi TulkkausLONA. TulkkausLONA on Kuopiossa toimiva tulkkauspalveluita tarjoava yritys. Tilaaja koki opinnäytetyön olevan hyödyllinen tulkkausalalle, sillä aiempaa samanlaista tutkimusta ei ole tehty.</p> <p>Opinnäytetyö käsittelee tulkkausalaa alalla työskentelevien tulkkien näkökulmasta ja tuo ilmi tulkkausalalla tällä hetkellä keskusteltavia asioita. Opinnäytetyön tuloksissa esitetään alalle kehitysehdotuksia, sekä uusia jatkotutkimusaiheita. Tutkimusta voi hyödyntää pohjatietona tulevissa alalla työstettävissä tutkimuksissa. Opinnäytetyö toimii tiiviinä kuvauksena tulkkien näkemyksistä heidän ammatinkuvastaan ja roolien moninaisuudesta.</p> <p>Opinnäytetyössä on käytetty laadullisen tutkimuksen metodeja, kuten teemahaastattelua ja sisälönanalyysiä. Teemahaastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna etälaitteilla. Haastatteluun osallistui yhteensä viisi tulkkiä, joista kaksi oli puhevammaisten tulkkeja ja kolme sekä viittomakielen että puhevammaisten tulkkeja. Haastattelu tallennettiin videona ja litteroitiin videoaineiston pohjalta.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksista nousi esille tulkin roolin moninaisuus ja määrittelyn vaikeus. Tulkin roolille ei ole olemassa tarkkaa määritelmää, mutta roolia voidaan selittää erillisten viitekehysten, kuten ammattieettisen säännösten, kautta. Lisäksi viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattien koettiin täydentävän ja tukevan toisiaan. Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että sekä puhevammaisten että viittomakielen tulkkien ammattikuvista löytyy selkeitä eroja, mutta myös paljon samankaltaisuuksia. Eroja löytyi muun muassa tulkkien välisestä tiedonvaihdosta, sillä puhevammaisten tulkkauksen puolella tällainen käytäntö ei ole vielä vakiintunut työhön. Samankaltaisia ajatuksia niin puhevammaisten kuin viittomakielen tulkkien puolelta löytyi esimerkiksi avustajuuden rajaamisesta tulkin työstä erilliseksi. Paljon keskustelua herättäneiksi teemoiksi haastattelussa nousivat vaihtoehtoisuus, tulkin rooli, avustajuus tulkin työssä ja rinkyöskentely.</p>	
Asiasanat viittomakielentulkki, puhevammaisten tulkki, rooli, tulkkaus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Interpreting and Linguistic Accessibility

ABSTRACT

Author Miia Hietala ja Anni Lappalainen	Number of Pages 42 and 4 p. app.
Title "Interpreter is Kind of a Professional Who Works With Communication, an Enabler" A Survey of Differences and Similarities in Sign Language Interpreters' and Interpreters' for Speech Impaired Professional Fields	
Supervisor(s) Tytti Koslonen	
Subscriber and/or Mentor TulkkausLONA, Reeta Ahosilta	
Abstract <p>The objective of this thesis was to construct an overview of both sign language interpreters' and interpreters' for speech impaired roles and professional fields. The purpose of this study was to investigate how both interpreters in their line of work perceive their roles as interpreters and how their professional fields differ and what are the similarities between those two.</p> <p>The subscriber of this thesis was TulkkausLONA which is a company that provides interpreting services. TulkkausLONA's domain reaches out from Kuopio. The reason why the subscriber was interested in composing a survey about this theme was because an investigation of this subject has not been made. The points of interests of this research clarified in unison with the subscriber and the composers of the thesis.</p> <p>The results that ascend from this research can be used as a resource to future studies regarding this subject. This thesis also presents ideas and suggestions that could benefit and improve this professional field. The conclusions of the thesis represent authentic views and thoughts that were gathered from professional interpreters who have had an extensive career in interpreting.</p> <p>Methods used followed the guidelines of qualitative research. The data gathering method used in this research was interviewing. The interview was arranged for five interviewees that represented either interpreters for speech impaired, or interpreters that had both sign language interpreting and interpreting for speech impaired competences. The interview was executed as a group interview which followed the principles of a theme interview. The interview was recorded as a video file and the transcription was made based on that recording.</p> <p>The results of the research revealed that interpreter's role is a difficult term to define. There is no solid definition of the interpreter's role, which would specify it thoroughly. Some help for defining the interpreter's role can be obtained from different frameworks, such as the code of ethics, but it does not incorporate all its nuances. The results also show that both professions can benefit from one another. It was also discovered that there are many similarities but the differences are also apparent between these two professional fields. For example, differences include the diverse ways the information is shared between interpreters concerning interpretations of the same customer. Similarities included the way interpreters see their job description excluding assisting tasks. Other topics discussed in the interview were professional confidentiality, interpreter's role, assistance and how interpreters work together.</p>	
Keywords sign language interpreter, interpreter for speech impaired, role, interpreting	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TULKKAUSPALVELUT SUOMESSA	7
2.1 Tulkkausalan koulutus	8
2.2 Viittomakielen tulkkauspalvelu	9
2.3 Puhevammaisten tulkkauspalvelu	10
3 TULKIN ROOLI JA KOMMUNIKOINNIN MERKITYS	12
3.1 Tulkin rooli	12
3.2 Kommunikaation merkitys	13
4 TUTKIMUSMENETELMIEN KUVAUS	15
4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu	17
4.2 Tutkimuksen etiikka ja luvat	20
5 TULOKSET	21
5.1 Viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattialojen eroja ja yhtäläisyyksiä	22
5.2 Tulkin rooli erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa	28
6 POHDINTA	33
LÄHTEET	38
LIITTEET	43
Liite 1 Teemahaastattelurunko	43
Liite 2 Saatekirje	45
Liite 3 Haastattelulupa	46

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tavoitteena oli perehtyä puhevammaisten tulkkien ja viittomakielen tulkkien työhön. Aihe muodostui kiinnostuksestamme puhevamma-alaa kohtaan sekä opintojemme suuntautumisvaihtoehdosta Kommunikaatiomenetelmien ohjaus ja puhevammaisille tulkkaus, johon molemmat olemme suuntautuneet. Opinnäytetyömme päätavoite oli kartoittaa tietoa puhevammaisten tulkkien ja viittomakielen tulkkien kokemuksista tulkin roolista ja siitä, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä heidän ammattikuvistaan löytyy. Opinnäytetyömme keskittyi selvittämään tulkkien ajatuksia tulkin roolista sekä tulkkien ammattikuvien eroavaisuuksista ja yhtäläisyyksistä.

Viittomakielen tulkkausala on tällä hetkellä murroksessa. Viittomakielen tulkkiopiskelijoina olemme nähneet, millä tavalla viittomakielialan uusia tuulia otetaan huomioon koulutuksessa. Tulkin ammatinkuva tulee tulevaisuudessa olemaan erilainen muun muassa asiakaskuntansa tasolla verrattuna siihen, mitä se perinteisesti on ollut. Puhevammaisten tulkkaminen on alalla jatkuvasti kasvava ilmiö, joka tulee vaikuttamaan tulkkien työnkuvaan tulevaisuudessa.

Opinnäytetyömme tilaaja TulkkausILONA on Kuopiossa toimiva tulkkauspalveluja tarjoava yritys, joka työllistää niin puhevammaisten kuin viittomakielen tulkkeja. Opinnäytetyömme aihe on syntynyt yhteistyössä työelämäohjaajamme Reeta Ahosillan kanssa, joka itse on kokenut ja nähnyt, millä tavalla pohjakoulutukseltaan viittomakielentulkki sulautuu puhevammaisten tulkkauksen maailmaan. Hänen ja opinnäytetyötämme ohjaavan lehtorin kanssa jalostimme tätä askarruttavaa pohdintaa opinnäytetyömme aiheeksi ja tutkimuskysymyksiksi. Opinnäytetyömme syntyi tilaajan tarpeesta ja halusta kehittää tulkkausalaa tutkimuksemme tuloksien kautta, sekä vastaavanlaisen kartoituksen puutteesta.

Opinnäytetöitä liittyen puhevammaisten tulkkeihin ei ole tehty kovin montaa. Opinnäytetyötä aloittaessamme meillä ei ollut ennestään paljon tietoa puhevammaisuudesta ja siihen liittyvistä aiheista, mutta työn myötä olemme tutustuneet aiheeseen tarkemmin lukemalla paljon lähdekirjallisuutta ja tehden taustatutkimusta puhevammaisten tulkkaukseen liittyen. Aloitimme aiheeseen tutustumisen kartoittamalla

aiemmin tehtyjä tutkimuksia, sekä lukemalla lähdekirjallisuutta monipuolisesti. Toteutimme opinnäytetyömme tutkimuksen teemahaastatteluna, etäyhteyksillä. Haastateltavia oli yhteensä viisi, joista kaksi oli puhevammaisten tulkkeja ja kolme viittomakielen sekä puhevammaisten tulkkeja, joita haastattelimme ryhmänä.

Opinnäytetyömme kartoittaa millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien työssä on, sekä millainen on tulkin rooli erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa. Pyrimme opinnäytetyössämme tuottamaan tietoa alojen tämänhetkisestä tilanteesta, jotta alojen kehitys voisi vastata paremmin kentän tarpeita. Lisäksi haluamme kehittää omaa monialaista ammattitaitoamme sekä saada itseämme kiinnostavaa tietoa alojen yhteistyöstä.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä löytyy viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattialoista?
2. Millainen tulkin rooli on erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa?

Aiemmin aiheesta on tehty esimerkiksi Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö Marja Eskelin "Puhevammaisten tulkkina uuden äärellä – Kestävä kehitys puhevammaisten tulkin jatko- ja täydennyskoulutuksen suunnan näyttäjänä (2015)". Opinnäytetyömme tuo uusia näkökulmia aiheeseen, jota on tutkittu vielä suhteellisen vähän. Tässä opinnäytetyössä keskitymme kartoittamaan tietoa nimenomaan ammattialojen työntekijöistä, kun taas Eskelin opinnäytetyö keskittyy koulutuksen kehittämiseen kestävän kehityksen ideologian mukaisesti. Muita omaa aihettamme sivuvia opinnäytetöitä on tehty esimerkiksi Diakonia ammattikorkeakoulussa. Varhia ja Virtanen (2015) ovat tehneet opinnäytetyönään esitteet viittomakielen tulkin ja puhevammaisten tulkin työstä. Opinnäytetyön produktit on suunnattu asiakaspalvelijoille, jotka saattavat työssään kohdata tulkkia käyttäviä asiakkaita. Lampinen ja Sallinen (2016) ovat opinnäytetyössään tehneet selvityksen puhevammaisten tulkin tulkkausmenetelmistä ja siitä, mikä niiden valintaan vaikuttaa eri tulkkaustilanteissa. Näiden lisäksi Tampereen yliopistosta on valmistumassa Tiia Lamminsalon gradu puhevammaisten tulkkaukseen liittyen, jonka tietopohjana on käytetty puhuttujen kielten tulkkausta, sekä Joensuun yliopistosta valmistuva Tiina Tanskasen gradu liittyen puhe-

vammaisten tulkin rooliin. Suoranaisesti valitsemastamme aiheesta ei siis ole tehty vielä opinnäytetyötä.

Luvussa 2 on kerrottu teoriapohjaa tulkkaukspalvelusta, tulkin ammatista ja puhevammaisuudesta. Luvusta 3 löytyy tietoa tulkin roolista ja siitä, mistä se muodostuu, sekä kuvausta kommunikaation merkityksestä. Lisäksi näissä luvuissa on avattu opinnäytetyömme kannalta tärkeitä termejä, kuten tulkin rooli ja kommunikaatio. Näiden lukujen avulla lukijalle hahmottuu kuva tulkkausalasta ja siitä, miksi tulkkaukspalvelu ovat tärkeä asia tasavertaisen osallisuuden takaamiseksi. Luvussa 4 on kuvattu opinnäytetyössämme käyttämiämme tutkimusmenetelmiä ja arvioitu niiden sopivuutta tutkimukseemme. Työmme loppupuolella, luvussa 5, on esitetty tutkimuksemme tulokset. Viimeisenä, luvussa 6, on pohdintaosuus, jossa arvioimme työmme tavoitteiden täyttymistä sekä opinnäytetyömme validiteettia.

Opinnäytetyömme on suunnattu tulkkausalalla työskenteleville tai alan opiskelijoille. Lisäksi opinnäytetyömme voi toimia tietopohjana myöhemmin toteutettaviin tutkimuksiin, jotka liittyvät käsittelemäämme aiheeseen. Myös kuka tahansa aiheesta kiinnostunut voi tietopohjan kautta saada käsityksen tulkkausalasta sekä siihen liittyvästä termistöä ja hyödyntää tutkimustuloksiamme tarpeensa mukaan.

2 TULKKAUSPALVELUT SUOMESSA

Tässä luvussa on kuvattu tulkkaukspalvelun toimintaa Suomessa, sekä palvelua säätelevää lainsäädäntöä. Lisäksi käsittelemme tulkkausalalan koulutusta Suomessa, sekä tulkin työnkuvaa. Tämä luku toimii tärkeänä tietopohjana opinnäytetyömme lukijalle, koska se auttaa lukijaa hahmottamaan millainen on tulkki ammatillisesta näkökulmasta.

Suomessa tulkkaukspalveluiden järjestämistä säätelee tulkkaukspalvelulaki. Laki takaa kaikille tulkkia tarvitseville ilmaisen tulkkaukspalvelun. Tulkkaukspalvelulaissa säädetään:

”Oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010).”

Tulkkauspalvelulaki säättää myös tulkkauksen vähimmäistuntimääristä, joita kuulonäkövammaisella on vähintään 360 tuntia kalenterivuodessa ja kuulo- tai puhevammaisella vähintään 180 tuntia kalenterivuodessa. Vähimmäistuntien lisäksi henkilöllä on mahdollisuus hakea myös opiskelutulkkausta opiskelujensa ajaksi. Henkilöllä on oikeus myös etä- ja ulkomaantulkkaukseen. (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010).

Vuoden 2010 syksystä alkaen Suomessa tulkkauspalvelua on järjestänyt Kansaneläkelaitos eli KELA (Kansaneläkelaitos 2013). Henkilön on kuitenkin mahdollista saada tulkkauspalvelua myös muuta kautta, esimerkiksi oikeuslaitoksen tai sairaalan järjestämänä (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010).

Ennen tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirtymistä Kansaneläkelaitokselle, tulkkauspalvelua järjestivät kunnat. Siirron tavoitteena Kansaneläkelaitokselle oli yhdenvertaista tulkkauspalvelun käyttäjien mahdollisuuden palvelun käyttöön asuinpaikkakunnasta riippumatta. Lisäksi siirron tavoitteena oli parantaa tulkkauspalvelun laatua kattavan tilastointi- ja seurantajärjestelmän avulla. (Paloposki 2013.)

2.1 Tulkkausalan koulutus

Suomessa viittomakielen tulkin koulutusta järjestää kaksi ammattikorkeakoulua, Humanistinen ammattikorkeakoulu Helsingissä ja Kuopiossa sekä Diakonia ammattikorkeakoulu Turussa. Viittomakielentulkin koulutusohjelma on nelivuotinen ja laajuudeltaan 240 opintopistettä. Koulutukseen voi hakea toisen asteen, esimerkiksi lukion todistuksella. (Nisula & Manunen 2009, 15.) Suomessa viittomakielen tulkkina voi toimia vain tutkinnon suorittanut ammattilainen. Viittomakielen tulkkia sitovat ammattieettiset säännöt. (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2016a).

Vuonna 2016 Humanistisen ammattikorkeakoulun pedagogiikan suuntautumisopinnot kokivat suuren muutoksen. Syksystä 2016 alkaen Humanistisessa ammattikorkeakoulussa on voinut suuntautua tulkkauksen ja pedagogiikan ohella puhevammaisiin asiakasryhmänä. (Ahosilta & Koslonen 2017, 39-40.) Tämän suuntautumisen nimi on Puhevammaisten tulkkaus ja kommunikaatio-ohjaus. Suuntautumiseen kuuluvat myös pedagogiset opinnot, joissa keskitytään kommunikaatio-ohjauksen menetelmiin ja tukiviittomien opettamiseen. Vuonna 2013 aloittanut vuosikurssi on ensimmäinen vuosikurssi, jolle tämä suuntautumisvaihtoehto on ollut tarjolla.

Diakonia ammattikorkeakoulu tarjoaa myös suuntautumisvaihtoehdon puhevammaisten tulkkaukseen ja pedagogiikkaan, jonka opinnot alkavat kolmantena vuotena. Suuntautumisvalinta tehdään toisen lukuvuoden lopussa. Tutkintonimike on Tulkki (AMK). (Diakonia ammattikorkeakoulu 2017.)

Puhevammaisten tulkkien työ on suhteellisen uutta verraten viittomakielen tulkkeihin, sillä puhevammaisten tulkin erikoistutkinnon on voinut suorittaa ensimmäisen kerran vuonna 2001 (Saarinen 2009, 74-75). Viittomakielen tulkin koulutushistoria alkaa vuodesta 1978, jolloin ensimmäisiä viikonloppukursseja viittomakielen asioimistulkkaamiseen järjestettiin (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2016b). Ennen vuotta 2001 puhevammaisten tulkki -nimikettä ei ollut, vaan puhevammaisten asiakkaiden tulkkaamista tekivät AAC-kurssin käyneet henkilöt (Saarinen 2009, 33-34).

2.2 Viittomakielen tulkkauspalvelu

Viittomakielen tulkin asiakasryhmiin kuuluvat muun muassa kuurot, huonokuuloiset, kuuroutuneet sekä kuurosokeat henkilöt (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2017). Viittomakielen tulkin työkieliä ovat useimmiten suomen kieli ja suomalainen viittomakieli. Näiden lisäksi käytetään myös viitottua puhetta, taktiilisti tuotettua viittomakieltä sekä tukiviittomia. Lisäksi viittomakielen tulkki voi toimia kirjoitustulkkinä yhden kielen sisällä. Yhden kielen sisäinen tulkkaus voi tarkoittaa esimerkiksi puhutun suomen kielen tulkkausta kirjoitettuun muotoon tai puheen toistoa. Tämän lisäksi viittomakielentulkki voi opettaa viittomia esimerkiksi tukiviittomia tarvitseville tai niistä hyötyville

ja heidän lähi-ihmisilleen. Tukiviittomia voivat opettaa sellaiset viittomakielentulkkit, jotka ovat suorittaneet koulutuksessaan pedagogiset opinnot. Kuurosokeille tulkatesa viittomakielen tulkin tehtäviin kuuluu tulkkauksen lisäksi asiakkaan opastaminen ja ympäristön kuvailu (Lahtinen 2006, 184).

Nykyään viittomakielen tulkin yksi kasvavista asiakasryhmistä ovat sisäkorvaistutteen saaneet henkilöt. Sisäkorvaistute vaikuttaa tulkkien käyttämiin tulkkausmenetelmiin, sillä asiakas saa todennäköisesti informaatiota myös kuulonsa kautta. (Ahosilta ym. 2017, 41.) Sisäkorvaistute on leikkauksella asennettava sähköinen kuulokoje. Sisäkorvaistute asennetaan leikkauksella ihon alle kalloluuhun ja sisäkorvan simpukkaan. Sisäkorvaistuteen avulla vakavasti kuulovammaiset henkilöt voivat saada osittaisen kuulon. (Kuuloliitto ry 2015.)

2.3 Puhevammaisten tulkkauspalvelu

Puhevammainen henkilö on kuuleva henkilö, jolla esiintyy vaikeuksia asioimisessa, omien ajatustensa viestimisessä, tiedon vastaanottamisessa kirjoitetussa tai puhutussa muodossa. Puhevammaisella henkilöllä on siis ongelmia tulla ymmärretyksi omalla puheellaan ja usein myös vaikeuksia ymmärtää vastaanotettua kieltä. (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 93.) Ihmisiä, joilla on eriasteisista puhe- ja kommunikaatiovaikeuksia, on Suomessa noin 65 000. Nämä kommunikointivaikeudet voivat liittyä esimerkiksi kehitysvammaisuuteen, autismin kirjon muotoihin, CP-oireyhtymään tai lasten kehityksellisiin kielihäiriöihin. (Papunet 2015.) Kielihäiriöistä kärsiviä ja puhevammaisia on tietenkin myös aikuisissa ihmisissä. Synnynnäisten kommunikaatiovaikeuksien lisäksi puhevammaisuuteen voi myös liittyä myöhemmin kehittynyt neurologinen sairaus tai vamma, esimerkiksi afasia tai apraksia. (Rautakoski & Huuhtanen 2012, 93-94.) Muun muassa tällaiset henkilöt muodostavat puhevammaisten tulkin asiakaskunnan.

Vaikeasti puhevammaisella ihmisellä on Tulkkauspalvelulain perusteella subjektiivinen oikeus tulkkauspalveluun. Palvelun saamisen edellytyksenä on, että hakijalla on siihen tarve ja että hän hyötyy palvelusta. Puhevammaisten tulkkauspalveluun voi sisältyä monia erilaisia tulkkaustapoja. Näitä ovat esimerkiksi: epäselvän puheen vä-

litön selventäminen eli puhetulkkaus, muiden puheen tulkkaaminen selkokielellä puhevammaiselle, erilaisilla kommunikaatiomenetelmillä tuotetun viestin tulkitseminen sekä luku-, kirjoitus- tai puhelintulkkausta. (Huuhtanen & Rautakoski 2012, 93-94.) Vammaispalvelulain tarkoitus on lisätä ihmisen itsenäisyyttä niin päätöksenteossa kuin muussa elämässään. Omatoimisuuden lisääminen ja omaisten tulkkina toimimisen vähentäminen kuuluu myös vammaispalvelulain tavoitteisiin. Puhevammaisten tulkin asiakassuhde on usein läheinen ja tulkkauspalvelutyöntekijän on oltava tiiviisti tekemisissä asiakkaan ja hänen elämänpiiriinsä kuuluvien asioiden kanssa, jotta tulkkaaminen onnistuu. (Huuhtanen & Rautakoski 2012, 96.)

Puhevammaisten tulkin asiakkailla voi olla tulkkaukseen liittyviä erityisiä tarpeita, kuten erilaisia kommunikointikeinoja ja niiden yhdistelmiä. Siksi voi olla tarpeen, että asiakkaalle muodostetaan tulkkirinki, johon kuuluvat tulkit ovat tietoisia käytössä olevista menetelmistä ja asiakkaan tarpeista. Ennen ensimmäistä tulkkaustoimeksiantoa ja tulkkingin muodostamista, on tulkin ja asiakkaan tarpeen tutustua toisiinsa ja selvittää asiakkaan kommunikointikeinot ja käytössä olevat apuvälineet. Tulkkauspalveluun kuuluu, että tulkki on perehdytetty asiakkaaseensa joko kaksin asiakkaan kanssa tai jonkun asiakkaan kommunikointimenetelmän tuntevan ammattilaisen kanssa. Perehdytys on myös asiakasta varten, jotta tulkin käyttö tulee tutuksi ja varmistetaan, että tulkin ja asiakkaan yhteistyö sujuu. (Saarinen 2011, 13-14.)

Puhevammaisten tulkkina voi Suomessa toimia henkilö, joka on suorittanut puhevammaisten tulkin erikoisammattitutkinnon. Tutkinnon voi suorittaa monissa ammatitopistoissa sekä sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa. Puhevammaisten tulkkia sitoo ammattieettinen säännöstö. Joissain tapauksissa puhevammaisten tulkkina voi toimia myös henkilö, joka on osoittanut pätevyyden tehtävänsä muilla tavoin. Sitä edellyttää se, että puhevammaisen henkilö itse hyväksyy hänet ja tulkki toteuttaa toiminnassaan eettisesti kestäviä ratkaisuja. Joskus tulkkaustehtävissä voi toimia esimerkiksi asiakkaan avustaja tai lähityöntekijä, joka tehtäviensä ohessa tulkkaa asiakastaan. (Huuhtanen & Rautakoski 2012, 96.) Tämä johdattaa pohtimaan tulkin ja avustajan tehtävissä toimivien ammattilaisten eettisiä ohjeita ja sitä, millaista roolia ammattilaisilta vaaditaan.

3 TULKIN ROOLI JA KOMMUNIKOINNIN MERKITYS

Tässä luvussa käsittelemme kommunikaation merkitystä yksilön ja yhteiskunnan tasolla sekä selitämme, mitä tarkoitamme tulkin roolilla opinnäytetyössämme. Tulkin roolista käsitteenä ei ole olemassa täysin valmista kuvausta vaan tulkin rooli kehittyy pikemminkin jokaiselle henkilökohtaisesti, ammatillisen kokemuksen ja tietotaidon myötä. Tämän luvun sisältö auttaa lukijaa ymmärtämään, mitkä asiat ohjaavat tulkkia työssään eli millaisista asioista voidaan ajatella tulkin roolin koostuvan. Lisäksi kapale kommunikaation merkityksestä avaa lukijalle, miksi tulkkauspalvelun käyttö voi olla välttämätöntä ihmisen osallistuvuuden takaamiseksi ja mitä ylipäänsä kommunikaatio pitää sisällään. Mahdollisuus kommunikointiin on ihmisen hyvinvointiin kuuluva perusasia.

3.1 Tulkin rooli

Tulkin roolia työtehtävissään määrittävät muun muassa ammattieettiset säännöt, jotka ohjaavat tulkkia toimimaan ammatillisesti tulkkaustilanteissa. Tulkin roolin määritelmästä ei kuitenkaan ole tehty mitään yksiselitteistä ohjeistusta, joka kertoisi tarkalleen, mitä tulkin rooliin kuuluu. Tulkin rooli voi myös vaihdella tulkattavan tilanteen mukaan, esimerkiksi opetuksessa, oikeustulkkauksessa tai terveydenhuollon tilanteissa. Erilaiset tilanteet vaativat tulkilta erilaisia taitoja, joihin lukeutuvat Frishbergin (1990, 25-31) mukaan kielitaito, vuorovaikutustaito, empatiakyky ja inhimillisyys, tilanteenhallinnan taito, eri kielirekisterien hallinta, monikulttuurinen osaaminen sekä kollegiaalinen solidaarisuus.

Perinteisesti on ajateltu, että tulkki on tulkkaustilanteissa vain neutraali viestinvälittäjä, jonka persoonaa tai olemusta pyritään häivyttämään mahdollisimman paljon. Aiemmin tulkin ammatillista olemusta on kuvattu jopa konemaiseksi, persoonattomaksi kielen kääntäjäksi. Nämä ominaisuudet korostuvat vieläkin eettisessä säännöstössä, joskin hienovaraisemmin. (Tate & Turner 2001, 54-55; Frishberg 1990, 59.) Kuitenkin nykyään tulkkausalalla on keskusteltu paljon siitä, miten vuorovaikutusta ja inhimillisyyttä pitäisi ja kannattaisi korostaa. Tulkin roolista keskusteltaessa on huo-

mioitava vuorovaikutustilanteiden ainutlaatuisuus ja niiden jatkuva vaikutus tulkin toimintaan työssään. (Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015.)

Leinosen (2013) mukaan taas tulkin ammattitaitoon kuuluvat seuraavat osa-alueet: työkielitaito, tilannetaju, itsevarmuus ja itseluottamus, ammattietiikka, tulkin yleissivistys, kulttuurin tuntemus sekä ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen. Näitä osa-alueita hyödynsimme myös määritellesämme opinnäytetyömme haastattelua varten tulkin roolin kuvauksen. Määritelmän tukena käytimme tukena myös asioimistulkin ammattieettistä säännöstöä (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2017), joka toimii tulkin ammatillisen toiminnan perustana. Tulkin roolia voi ajatella yleisenä tapana kohdata asiakkaat ja toimia tulkkaustilanteissa, ja roolia ohjaavat ammattieettiset säännöt. Tulkin rooli koostuu osa-alueista, kuten ammattitaidosta, salassapitovelvollisuudesta, luotettavuudesta, ihmisläheisyydestä ja taidosta mukauttaa näitä osa-alueita asiakkaan ja tilanteen vaatimalla tavalla. Tulkin roolin määritelmälle on asetettu edellä mainitut suuntaviivat, mutta rooli muodostuu kuitenkin jokaiselle ammattilaiselle henkilökohtaisesti erilaisten kokemusten myötä.

3.2 Kommunikaation merkitys

Yksi tärkeimmistä osa-alueista ihmisyydessä on kommunikaatio, jota tarvitaan jokapäiväisessä elämässä niin sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä kuin minäkuvan rakentamisessa (Humphrey & Alcorn 2007, 1). Kommunikaatio tarkoittaa vastavuoroista toimintaa, jossa molemmat osapuolet toimivat viestien lähettäjinä ja vastaanottajina yhtä aikaa ja vuorotellen. Kommunikaatioon liittyy niin tiedostettuja kuin tiedostamattomia viestejä, joilla vuorovaikutuskumppanit pyrkivät ilmaisemaan itseään sekä tulkitsemaan vastavuoroisesti erilaisia kommunikaatioaloitteita. Kommunikaatio ei ole aivan yksiselitteistä, sillä kommunikaatioita ja keinoja on monenlaisia ja näiden viestien tulkinta on myös hyvin riippuvaista vastaanottajasta ja tilanteesta. Usein saatetaan ajatella, että kieli ja kommunikaatio ovat sama asia. Tämä tarkoittaisi siis sitä, että jos ihminen ei pysty esimerkiksi puhumaan, hän ei voisi myöskään kommunikoida. Tämä ei kuitenkaan ole totta. Lapsillekin kehittyy kommunikaatiokyky ennen varsinaista kielellistä kykyä. (Huuhtanen 2011, 12-13.)

Kielen olemuksesta on olemassa erilaisia näkemyksiä. Kaksi äärimmäisintä näkemystä ovat kielen näkeminen välineenä ja toinen on kielen näkeminen jatkuvana prosessina, jolla ei ole vain yhtä olomuotoa. Kieli ei siis ole erillinen, ihmisestä ja kulttuurista irrallinen kokonaisuus, vaan kieli elää aina ympäristössään. Näin ollen myöskään kulttuuri ei ole kielestä eikä ihmisestä irrallinen kokonaisuus, vaan nämä ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Kieli siis ilmentää ympärillään olevaa yhteisöä ja samalla yhteisöä myös tuotetaan kielellä koko ajan. Kielen ekosysteemi koostuu kolmesta eri osasta: yksilön kielimaailmasta, kieliyhteisön julkisesta maailmasta, sekä monien kieliyhteisöjen maailmasta. Kieli ei siis ole neutraali elementti. (Nuolijärvi 2006, 10-12.) Kieli voi kuitenkin olla muutakin kuin puhuttua kieltä, esimerkiksi viittomakieltä. Niin puhevammaisten- kuin viittomakielen tulkkauksessakin toimitaan joko kielten tai muiden kommunikaatiomenetelmien välimaastossa ja pyritään takaamaan tulkkia käyttävän henkilön mahdollisuus yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteiskunnassa.

Kielihäiriöitä voi olla monenlaisia. Eräs määritelmä kertoo kielihäiriön tarkoittavan kyvyttömyyttä kommunikoida tehokkaasti kielen välityksellä ja käyttää kieltä oppimisen välineenä. Kielihäiriöön liittyy usein myös emotionaalisia ja sosiaalisia ongelmia. Lievemmästä kielihäiriöstä kärsivät henkilöt voivat sopeutua ongelmitta ympäristöönsä, mutta peittyvä kielihäiriö voi näyttäytyä esimerkiksi impulsiivisuutena, meluisten paikkojen välttelynä ja puhekontaktien karttamisena. Lievät kielenkehitykselliset häiriöt ja viivästymät ovat lapsilla tavallisia – niitä esiintyy noin 10 %:lla esikouluikäisistä. Lapsen kielellisten taitojen määrittelyyn ei ole kuitenkaan yksioikoista tietä ja esimerkiksi puheterapiakuntoutuksessa voidaan auttaa lasta kehittämään sellaiset puitteet, että kommunikaatiotaitojen kehittäminen onnistuu. (Korpilahti 2011, 40.)

Puhetta korvaavaa kommunikointia käytetään silloin, kun ihminen ei käytä kommunikoidessaan puhetta. Usein näille henkilöille puhetta korvaavat keinot ovat heidän vakituinen ja pysyvä tapansa kommunikoida, eli puhutaan heidän ensimmäisestä kielestään, äidinkielestään. Puhetta tukeva kommunikointi puolestaan tarkoittaa kommunikointikeinoja, jota käytetään epäselvän tai puutteellisen puheen tukena. Tällaisena tukena voidaan käyttää esimerkiksi kuvia tai viittomia. Näiden keinojen lisäksi kommunikointiin liittyy myös luonnollisia kommunikointikeinoja, joihin luetaan esimer-

kiksi katse, katsekontakti, kehon asennot, ilmeet, eleet ja äännähdykset. (Huuhtanen 2011, 15.)

Lisäksi kommunikoinnin käsitteen voi jakaa vielä kahteen eri osaan: avusteiseen kommunikointiin ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Avusteisessa kommunikoinnissa on kyse sellaisesta kommunikoinnin muodosta, jossa kielelliset ilmaukset ovat fyysisesti erillään kommunikoijasta. Tämä tarkoittaa siis esimerkiksi esineiden käyttöä signaalimerkkeinä ja erilaisia graafisia kommunikointikeinoja ja apuvälineitä. Ei-avusteinen kommunikaatio taas tarkoittaa kielellistä ilmaisua tuotettuna ilman apuvälineitä. Näihin kuuluvat esimerkiksi eleet, viittomat, puhe ja sen oheisviestintä. (von Tetzchner 1991, 21.) Puhevammaisten tulkin asiakkaat voivat käyttää muun muassa näitä kommunikaatiomenetelmiä tai niiden yhdistelmiä omassa kommunikaatiossaan.

Kun henkilöllä on käytössään toimiva kommunikaatiokeino ja hänen kommunikaatio- taitonsa ovat sellaisella tasolla, että tulkkaukspalvelun käyttäminen on mahdollista, voi henkilö hakea kommunikaationsa tueksi tulkkaukspalvelupäätöstä ja aloittaa puhevammaisten tulkin käytön. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2016). Toisinaan tulkkaukspalvelusta mahdollisesti hyötyvän ihmisen kommunikointi voi sujua tuttujen ihmisten kanssa ilman ongelmia ja koetaan, että palvelulle ei ole tarvetta. Kuitenkin tilanteissa, joissa puhevammaisen henkilö haluaisi kommunikoida ennalta tuntemattomien ihmisten kanssa, tulkista olisikin suuri hyöty. Tulkki mahdollistaa myös puhevammaisten ja kuurojen oikeuden ja tarpeen kommunikointiin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

4 TUTKIMUSMENETELMIEN KUVAUS

Opinnäytetyöprosessimme alkoi opinnäytetyösuunnitelman tekemisestä. Opinnäytetyösuunnitelmamme valmistui maaliskuussa 2016. Toukokuussa 2016 pidimme tilaajapalaverimme opinnäytetyön ohjaajan ja tilaajan kanssa, sekä aloitimme opinnäytetyömme työstämisen. Tilaajapalaverissa esittelimme opinnäytetyösuunnitelmamme ja pystyimme keskustelemaan tilaajan kanssa hänen toiveista ja ehdotuksistaan opin-

näytetyötä kohtaan. Saimme lisäksi vinkkejä vuoden 2016 lopussa toteutettavaan haastatteluun.

Syyskuusta marraskuuhun etsimme sopivia haastateltavia opinnäytetyöhöme ja työstimme haastattelun runkoa (ks. Liite 1 Teemahaastattelurunko). Mahdollisille haastateltaville teimme saatekirjeen (ks. Liite 2 Saatekirje), jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja sen tavoitteista. Opinnäytetyömme tilaaja auttoi meitä löytämään sopivia henkilöitä, joita kysyimme osallistumaan haastatteluun. Pohdimme etukäteen opinnäytetyön tilaajamme kanssa, ketkä olisivat sopivia haastateltavia, haastateltavien määrää sekä mistä löytäisimme sopivat haastateltavat. Otimme yhteyttä erinäisiin palveluntuottajiin suurilta osin sähköpostitse ja pyysimme myös palveluntuottajia kertomaan kollegoilleen opinnäytetyöstämme. Tällä tavalla saimme yhteydenottoja ja pystyimme rajaamaan vapaaehtoisten joukkoa vastaamaan tarpeitamme. Haastateltavia etsittiin Suomen laajuisesti ja lopulta saimmekin haastateltavia eri puolelta Suomea. Toteutuneessa ryhmähaastattelussa oli viisi henkilöä, joista kolme oli sekä viittomakielen että puhevammaisten tulkkeja ja kaksi ainoastaan puhevammaisten tulkkeja. Perusjoukkoamme edustava otos on siis määrällisesti suhteellisen pieni. Tähän vaikuttivat esimerkiksi käytettävissämme oleva aika ja resurssit. Toteutuneen haastattelun pituus oli noin puolitoista tuntia, joka vastasi hyvin alkuperäistä suunnitelmaamme. Loka-marraskuun aikana kirjoitimme haastatteluluvat (ks. Liite 3 Haastattelulupa) ja postitimme ne kirjeitse haastateltaville.

Opinnäytetyöllemme ei asetettu ennalta budjettia, mutta valmistauduimme pieniin kuluihin, jotka liittyvät haastattelun järjestämiseen. Haastattelulupien postittamisen kustannuksista huolehdimme itse. Annoimme mahdollisuuden haastattelulupien palauttamiseen sähköisesti kulujen ja ajan säästämiseksi. Suurin osa haastateltavista palautti haastattelulupansa skannattuna sähköisessä muodossa.

Haastateltavat valikoituivat sen sillä perusteella, että halusimme haastatteluunne edustetuksi tulkkeja mahdollisimman laajalta alueelta Suomen sisältä. Lisäksi valintaamme vaikuttivat aikataululliset haasteet, joiden takia jouduimme karsimaan osan haastateltavista pois. Haastateltaviksi valikoituivat henkilöt, joiden pohdimme edustavan tulkkausalaan mahdollisimman laajasti. Mukaan valikoituivat tulkit, joilla oli jo vuosien kokemusta tulkkausalalta, eli aivan äskettäin valmistuneita tulkkeja emme valin-

neet haastateltaviksi. Osalla tulkeista, joilla oli sekä viittomakielen että puhevammaisten tulkin pätevyys, saattoi puhevammaisten tulkkauksen puolelta olla vasta noin vuoden kokemus, mutta heillä oli vastaavasti viittomakielen tulkkauksen puolelta pidempi työkokemus. Halusimme haastateltaviksi nimenomaan puhevammaisten tulkkaja sekä tulkkaja, joilla on molemmat tulkkauksen pätevyudet siksi, että koimme tällaisen jaon luovan keskustelulle yhteisen pohjan – kokemuksen siitä, millaista puhevammaisten tulkkauksen on. Koimme, että asettamalla vastakkain puhevammaisten tulkit ja puhtaasti viittomakielentulkit, olisi haastattelulta puuttunut tämä yhteiseen kokemukseen perustuva pohja. Tarkoituksena oli, että haastateltavilla on kokemusta puhevammaisten tulkkauksesta, mutta koulutustausta ennen puhevammaisten tulkkiksi valmistumista olisi erilainen.

Joulukuussa 2016 pidimme varsinaisen opinnäytetyön ryhmähaastattelun, jonka kesto oli puolitoista tuntia. Haastattelimme kaikki haastateltavat siis yhdellä kertaa, ryhmänä. Haastattelu toteutettiin etäyhteyksillä, videopuheluna Kuopiosta käsin ja se taltioitiin Praecom-etälaitteiden tallennusohjelmalla. Haastattelu toteutettiin teema-haastatteluna ja rohkaisimme keskustelunomaiseen vuorovaikutukseen. Tammikuusta 2017 aloitimme opinnäytetyön kirjoitusprosessin ja haastattelun analyysin. Haastattelun litteroimme tammikuussa.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja teemahaastattelu

Tutkimuksia voidaan jakaa esimerkiksi kahteen eri tutkimuksen lajiin, kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa keskitytään tekemään päätelmiä niin, että tulokset on helppo esittää esimerkiksi taulukoimalla tai tilastoiden. Kvantitatiivista tutkimusta voidaan esimerkiksi tehdä kyselylomakkeiden avulla, joihin vastataan yleensä strukturoidun pohjan mukaan. Vastausvaihtoehdot ovat siis valmiiksi aseteltu ja muotoiltu, eli avoimille vastauksille ei ole mahdollisuutta. Näin ollen tulokset ovat helposti tilastoitavassa muodossa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 140.) Opinnäytetyömme luonteen takia käytämme kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen periaatteita. Opinnäytetyömme tuloksia ei ole tarkoituskaan voida tilastoida vaan tutkimuksemme kertoo yksilöllisempää tietoa haastateltaviemme omista kokemuksista.

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja kohteen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa totuusväittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008a, 156-162.) Kvalitatiivinen tutkimus sopi opinnäytetyömme menetelmäksi erittäin hyvin, sillä tavoitteenamme oli kartoittaa alojen tämänhetkistä tilannetta ja tulkkien ajatuksia viittomakielen tulkin ja puhevammaisten tulkin roolista.

Valitsimme opinnäytetyömme aineistonkeruun menetelmäksi haastattelun. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu voi toimia päätiedonkeruumenetelmänä. Haastatteleamalla tulkkeja saamme yksityiskohtaista ja tarkkaa tietoa haluamistamme aihealueista. Haastattelun etuna on myös, että voimme tarkentaa ja syventää saamiamme vastauksia, sekä pystymme sijoittamaan haastateltavien vastaukset laajempaan kontekstiin. (Hirsjärvi ym. 2008a, 200-201; Hirsjärvi & Hurme 2008b, 35.)

Toteutimme haastattelun suunnitelmamme mukaan teemahaastatteluna, eli valitsimme haastattelun aihepiirit, mutta emme muotoilleet kysymyksiä tarkasti tai asettaaneet niitä tarkkaan järjestykseen. Teemahaastattelu sopii tutkimusaiheeseemme, sillä se vastaa hyvin kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia. (Hirsjärvi ym. 2008a, 203-204.) Teemahaastattelu tiedonkeruumenetelmänä antoi haastattelulle raamit, joiden mukaan keskustelu ohjautui tavoitellun aiheen sisällä, kuitenkin jättämällä vuorovaikutukselle tilaa. Teemahaastattelussa keskitytään ennalta valikoituihin teemoihin, eikä niinkään yksityiskohtaisiin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2008b, 48.) Tarkoituksena olikin, että haastattelu on vuorovaikutuksellinen ja haastateltavia kannustetaan vapaaseen keskusteluun.

Tavoittemme haastatella mahdollisimman moni henkilö kasvotusten ei valitettavasti toteutunut aikataulullisten ja logististen haasteiden takia. Näiden haasteiden perusteella päädyimme toteuttamaan haastattelun etälaitteilla verkossa.

Teemahaastattelumme toteutui ryhmähaastatteluna etälaitteilla, videopuheluna. Etuna ryhmähaastatteluissa on, että saamme samanaikaisesti tietoja usealta henkilöltä. Ryhmä voi lisäksi auttaa toisiaan muistamaan asioita tai korjaamaan väärinkäsityk-

siä. Aivan ongelmaton ryhmähaastattelu ei kuitenkaan ole, sillä ryhmä voi estää kielteisten asioiden esille tulon tai ryhmässä voi olla dominoivia henkilöitä, jotka pyrkivät määräämään keskustelun suunnan. (Hirsjärvi ym. 2008a, 160, 199-206.) Koimme kuitenkin, että nimenomaan ryhmähaastattelun järjestäminen palvelee parhaiten tarpeitamme ja sopii aikataulumme paremmin, kuin erillisten yksilöhaastattelujen järjestäminen. Lisäksi koimme, että ryhmähaastattelussa keskeiset eroavaisuudet ja samankaltaisuudet haastateltavien kokemuksissa voivat tuoda keskusteluun uusia ulottuvuuksia. Pohdimme vuorovaikutuksen haastateltavien välillä olevan tutkimuksemme kannalta oleellista ja mahdollisesti uutta tietoa synnyttävää.

Laadullisen haastattelun purkuprosessissa käytimme litterointia. Haastattelun aikana kirjassimme myös muistiinpanoja myöhempää analysoimista varten. Haastattelun litterointi oli kuitenkin pääasiallinen ja välttämätön menetelmä haastattelun purkua varten. Laadullisessa haastattelututkimuksessa on erittäin yleistä käyttää analyysin pohjana litterointia, sillä pitkien haastattelujen analysointi nauhoitteesta kuulonvaraisesti jälkeinpäin on melkein mahdotonta (Ruusuvuori 2010, 427). Litteroinnin avulla tuomme analyysiimme läpinäkyvyyttä ja pystymme ankkuroimaan tulkintamme litteroimaamme aineistoon, joka lisää tutkimuksen validiteettia. On kuitenkin hyvä muistaa, että litterointi on aina tutkijan omaa tulkintaa, sillä puhetilanteen verbaaliset tai ei-verbaaliset nyanssit eivät koskaan välity kirjalliseen muotoon täydellisesti. (Nikander 2010, 433.) Litteroinnin tarkkuustaso määräytyi opinnäytetyömme tavoitteen mukaan, joka oli tiedon kartoittaminen haastateltavien vapaasta kerronnasta. Keskitimme tutkimuksessamme tiedon keräämiseen ja asiasisältöihin, emme niinkään haastateltavien vuorovaikutukseen ja keskusteluanalyysiin. (Ruusuvuori 2010, 424-426.)

Opinnäytetyömme haastattelua analysoimme sisällönanalyysin menetelmin. Sisällönanalyysi keskittyy selvittämään tutkittavan ilmiön asiasisältöjä niin, että sisällöstä kehkeytyy tiivistä ja informatiivista aineistoa. Analyysissa siis on tarkoitus muokata aineistosta helppolukuista ja löytää sisällöllisesti tärkeimmät asiat tutkimukseen liittyen. Haastattelusta saamamme aineistoa on käsitelty litteroinnin avulla sekä pelkistämisen eli redusoinnin keinoin. Pelkistäminen on sisällönanalyysissa yksi aineistonkäsitteilyn prosessin osa, jossa aineistosta pilkotaan ja tiivistetään tutkimuskysymyksen määrittelemät olennaiset ilmaukset. Koska haastattelumme toteutettiin teemahaastat-

teluna, aineiston teemoittelu tapahtui melko helposti analyysivaiheessa – teemat löytyivät jo haastattelun rungosta (ks. Liite 1 Teemahaastattelurunko) ja ne pysyivät sellaisenaan myös haastattelun edetessä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93, 108-109.) Emme vääristelleet saamiamme vastauksia millään tavalla, vaan pidimme haastattelussa ilmi tulleet asiat asiayhteydessään.

4.2 Tutkimuksen etiikka ja luvat

Pyrimme tutkimusta tehdessämme kunnioittamaan haastateltavien yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Tutkittaville eli haastateltaville täytyy ennen haastattelun aloittamista kertoa haastattelutilanteen tavoite ja tarkoitus, eli heitä kuuluu informoida tutkimukseen liittyvistä eettisistä säännöistä. Eettisesti kestävien tutkimustapojen yhteinen lähtökohta on ihmisarvon kunnioittaminen. Tämän takia on tärkeää, että ihmisarvoon ja yksityisyyteen liittyvät kysymykset huomioidaan tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Haastatteluun osallistuvilla ihmisillä tulee antaa mahdollisuus päättää se, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Haastateltavat ovat mukana omasta tahdostaan ja tietävät, että aineistoa käsitellään luottamuksella ja luotettavasti. Lisäksi haastateltavilla täytyy olla tiedossa tutkimuksen tavoite ja se, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa. Haastateltavien on siis tiedettävä esimerkiksi se, että edellyttääkö tutkimukseen osallistuminen haastateltavien aktiivista osallistumista ja paljonko osallistuminen vie osallistujien aikaa. Anonymiteetin säilyttäminen aineistoa käsiteltäessä tulee ottaa myös huomioon. Haastateltavia ei tule pystyä tunnistamaan tutkimustuloksissa tai haastattelusta saatujen tietojen raportoinnissa. (Kuula 2011, 60-62.)

Keräsimme haastateltavilta kirjallisen luvan haastatteluun osallistumisesta, haastattelun tallentamisesta ja mahdollisesta myöhemmästä käytöstä. Kirjallisella luvalla varmistimme myös haastateltavien ymmärryksen haastattelun käytöstä, sekä suojaamme heidän antamansa vastaukset väärinkäytöltä. Lisäksi muistutimme haastattelutilanteessa heitä anonymiteetin säilyttämisen tärkeydestä – kerroimme heille, että voivat itse halutessaan kertoa olleensa haastattelussa osallisena, mutta pyysimme heitä salaamaan muut osallistujat ja kunnioittamaan heidän yksityisyyttään. Lisäksi vara-

simme haastattelun tilan ja järjestimme sen niin, ettei kukaan ulkopuolinen pääse keskeyttämään haastattelua.

Tuloksista tulee käydä ilmi se, että haastateltavat ovat osallistuneet haastatteluun tietoisina oikeuksistaan ja siitä, mihin keräämäämme aineistoa käytetään. Näin voimme varmistua siitä, että olemme saaneet luotettavaa tietoa, sillä myös tutkimusjoukollamme on luottamus meihin haastattelijoina ja aineiston käsittelijöinä. (Kuula 2011, 60-62.) Tuloksia arvioidaan myös ottaen huomioon tilaajamme toiveet opinnäytetyömme sisällöstä eli arvioimme sitä, ovatko haastattelumenetelmällä saamamme tiedot vastaavia tilaajan tarpeisiin.

5 TULOKSET

Seuraavassa luvussa käsittelemme haastattelumme tuloksia ja keskeisiä esiin nousseita asioita. Käsittelemme haastattelun tuloksia tutkimuskysymysten ja haastattelussa käsiteltyjen teemojen kautta. Luvussa 5.1. esittelemme haastattelussa esiin nousseita eroja ja yhtäläisyyksiä puhevammaisten ja viittomakielen tulkkien ammattikuvissa. Luvussa 5.2 kerromme millaisia näkemyksiä haastateltavilla oli tulkin roolista erilaisissa kommunikaatitilanteissa. Haastattelun pääteemoiksi nousivat tulkin rooli, tulkin etiikka ja salassapitovelvollisuus sekä haastateltavien ajatukset tulkkausalan tulevaisuudesta. Nämä teemat herättivät haastateltavissa eniten keskustelua. Samat teemat löytyvät haastattelun rungosta (ks. Liite 1 Teemahaastattelurunko).

Haastateltavien yksityisyyden suojelemiseksi olemme nimenneet haastateltavat seuraavasti: Henkilö1, Henkilö2, Henkilö3, Henkilö4 ja Henkilö5. Näistä käytämme lyhenneitä H1, H2, H3, H4 ja H5. Tulosten esittelyn apuna käytämme myös suoria lainauksia haastateltavilta. Nämä lainaukset on pyritty pitämään sanatarkkoina, mutta selkeyden vuoksi olemme jättäneet niistä pois epäolennaisia täytesanoja. Nämä poisjätöt on merkitty kahdella viivalla (--).

Haastateltavista H1 ja H4 ovat puhevammaisten tulkkeja ja haastateltavat H2, H3 ja H5 edustavat sekä puhevammaisten että viittomakielen tulkkeja. Haastateltavat

edustivat ammattialaansa jokainen omaan urapolkuunsa ja näkemyksiinsä peilaten, joka toi ainutlaatua sisältöä haastatteluun. Haastateltavilla oli eri pituisia työuria niin puhevammaisten tulkkina kuin viittomakielenkin tulkkina. Haastateltavamme olivat kaikki toimineet vähintään viisi vuotta tulkin tehtävissä, joko puhevammaisten tai viittomakielen tulkkina. Haastateltavat olivat työskennelleet tulkkina viidestä vuodesta kolmeentoista vuoteen. Yksi haastateltavista oli saanut puhevammaisten tulkin pätevyyden vasta noin puoli vuotta sitten, mutta viittomakielen tulkin töitä hän oli tehnyt jo vuodesta 2011. Loput kaksi haastateltavista viittomakielen tulkeista oli saanut puhevammaisten tulkin pätevyyden puolestaan jo yli vuosi sitten. Mielestämme haastateltavilta saamamme tieto on työurien eri pituuksista huolimatta reliabiliteetiltaan hyvää, sillä jokaisella haastateltavalla on vahva tulkin tausta ja ammatti-identiteetti.

Haastattelun aluksi kävimme läpi opinnäytetyömme tavoitteet ja tutkimuskysymykset, jotka olivat myös mainittu haastateltaville lähetetyssä saatekirjeessä (ks. Liite 2 Saatekirje). Mielestämme tämä oli tärkeää käydä läpi heti alussa, sillä tutkimuskysymykset toimivat suuntaviivoina haastattelun kululle. Tämän jälkeen kävimme läpi haastateltavien perustiedot liittyen heidän uraansa, työalueeseensa ja koulutukseensa. Jokainen sai kertoa taustastaan juuri sen verran kuin halusi. Lisäksi kävimme läpi joitain yleisiä haastattelua helpottavia seikkoja, kuten puheenvuoron pyytäminen viittaamalla.

5.1 Viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien ammattialojen eroja ja yhtäläisyyksiä

Suuriksi keskustelunaiheiksi haastattelussa muodostuivat etiikka, salassapitovelvollisuus, kysymykset tulkkien välisestä tiedonjakamisesta ja rinkien toiminnasta, sekä puhevammaisten tulkkien välisen yhteistyön vähyys. Aiheeseen liittyen keskustelua herätti myös tulkkien välinen kollegiaalisuus sekä tulkkaustoimeksiannosta keskusteleminen. Viittomakielen tulkkien keskuudessa on jo vakiintunut tapa jakaa tärkeää tulkkaukseen liittyvää tietoa rinkitulkkien tai tulkki kollegoiden kanssa. Tämän ei katsota rikkovan salassapitovelvollisuutta, sillä kaikkia oletetaan sitovan sama kollegiaalinen salassapitovelvollisuus ja tiedon jakamisen katsotaan kuuluvan tulkin valmistautumisprosessiin. Yleisesti tämä käytäntö on viittomakielen tulkkien asiakkaiden tiedossa ja hyväksymä. Myös Association of Visual Language Interpreters of Canada

(AVLIC) on määritellyt tulkeille tarkoitetussa eettisessä säännöstössään (Code of Ethics and Guidelines for Professional Conduct) oleellisen tiedon vaihtamisen hyväksyttäväksi, sillä sen katsotaan parantavan tulkkauksen laatua.

Tällainen käytäntö on kuitenkin vielä hieman vieras puhevammaisten tulkkien sekä heidän asiakkaidensa keskuudessa. Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista pohti tällaisen kollegiaalisen tiedonjakamisen pohjautuvan viittomakielen tulkkauksen puolelta puuttuviin asiakasperehdytyksiin. Jakaessaan tietoa tulkkikollegalleen salassapitovelvollisuuden puitteissa, viittomakielentulkki voi saada tulkkaustoimeksiannosta ja asiakkaan kommunikaatiosta välttämätöntä tietoa, jollaisista vastaavasti puhevammaisten tulkkauksen puolella perehdytyksistä on totuttu saamaan. Puhevammaisten tulkkauksen puolella asiakkaat ja tulkit käyvät aina läpi perehdytysvaiheen, ennen tulkkauksen aloittamista (Saarinen 2011, 13-14). Aihe herätti paljon keskustelua haastateltavien keskuudessa ja pohdintaa siitä, mitä voi kertoa ja missä menee niin sanotusti juoruilun raja. Kuitenkin mikäli tulkkauksessa voi ilmetä tulkkia uhkaavia tilanteita, olivat haastateltavat yhtä mieltä siitä, että tällaisissa tapauksissa on hyväksyttävää ottaa yhteyttä tulkkikollegoihin ja varoittaa heitä.

Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista vertasi tulkkien välistä tiedonvaihtoa samankaltaiseen tiedonvaihtoon, jota tapahtuu lääkäreiden keskuudessa vaitiolovelvollisuuden täyttymisen puitteissa:

”Mää oon ite aatellu vk-puolella sen samalla tavalla kun esim. lääkärit. Kyllähän jos mulla lääkäri vaihtuu, niin se näkee mitä edellinen lääkäri on kirjottanu, koska ne on siellä kaikki tiedot. Niin samalla tavalla me voidaan toimia keskenään, koska joka tapauksessa se on se vaitiolovelvollisuus siellä. Mut se nimenomaan, että mimmosista asioista niin siinä pitää olla tarkkana, et sen pitää olla tulkkaukseen liittyvää, ei siihen että halutaan muuten vaan jutella tästä asiakkaasta. -- Mä tunnen niin paljon tulkkeja, jotka on kaikki hyvin ammattitaitoisia, mä en ikinä vois kuvitella että muuten vaan huvikseen juoruiltaan --. Et jos mä otan mun tulkkipariin yhteyttä, niin eiköhän se oo nimenomaan vaan siitä, että mä haluan tietää, että ootko sää ollu tässä tilanteessa, onks siellä jotain mihin mun pitäis niinku varautua etukäteen.” (H3)

Huolellisesti valmistautuminen on mainittu tulkkien ammattieettisestä säännöstössä kuuluvaksi tulkin työhön. Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tul-

keista kertoi, että hän on kokenut tulkkien tiedonvaihdon tärkeänä osana tulkkaustoimeksiantoihin valmistautumisena, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi.

”Niin minä olen oppinut, että tulkin etiikkaan ja rooliin kuuluu, että jotta sää oot hyvä tulkki sää valmistaudut sinne, ja yks valmistautumisen muoto on esimerkiksi että jos sää et oo kahteen viikkoon, kolmeen viikkoon nähny asiakasta, ja joku on, niin mä kysyn siltä joltaki, että mitä sille ihmiselle kuuluu, joka todennäköisesti auttaa minua olemaan parempi tulkki --. Sen ei tarvii sen -- tulkin juuruta, sen ei tarvii kertoo epäolennaisia -- vaan mikä edesauttaa sitä asian hoitamisen tasolla.” (H2)

Yksi haastateltavista puhevammaisten tulkeista toi kuitenkin ilmi myös sen, että joskus puhevammaisten puolella voi olla yleistä se, että tulkkirinkien sisällä työskentelevät eivät tiedä muista ringin tulkeista muuta kuin suunnilleen sen, keitä ringiin kuuluu, eikä yhteistyötä tehdä. Osalla puhevammaisten tulkkina toimivilla ammattilaisilla on taustallaan jokin sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, josta he ovat lisäkoulutautuneet puhevammaisten tulkkaukseen. Esimerkiksi lähihoitajakoulutuksesta lisäkoulutautuneiden tulkkien ammatillinen identiteetti voi nojautua vahvasti lähihoitajakoulutuksen tuomiin periaatteisiin ja tiukkaan vaitiolovelvollisuuteen. Nämä sisäiset toimintaohjeet voivat vaikuttaa siihen, miksi haastateltavamme puhevammaisten tulkit kokiivat viittomakielen tulkki -kollegoidensa ajatukset tiedonvaihtamisesta ja yhteistyöstä hieman arveluttaviksi.

Toisaalta myös viittomakielen tulkeilla voi olla erilaisia näkemyksiä tulkkaukseen tai tiedonvaihtoon liittyen esimerkiksi silloin, jos he tukeutuvat eettiseen säännöstyöhön hyvin kirjaimellisesti. Eettiseen säännöstyöhön on turvallista tukeutua, sillä se tukee ammatillisesti toimimisen tunnetta. Kuitenkin, joskus tulkit eettisen säännöstyön orjallinen noudattaminen saattaa huonontaa työn laatua. (Tate & Turner 2001, 54-56.)

Yhdeksi eroavaisuudeksi viittomakielen tulkkien asiakkaiden ja puhevammaisten tulkkien asiakkaiden välille voidaan lukea se, kuka tulkin ylipäätään tilaa. Suurin osa viittomakielen tulkin asiakkaista tilaa tulkin itse ja omaan tarpeeseensa. Ahosilta ja Koslonen (2016, 38-45) toteavat tämän kuuluvaksi puhevammaisten tulkkien asiakkaiden ja viittomakielen tulkkien asiakkaiden väliseksi eroiksi. Puhevammaisten tulkin asiakkaiden puolella on taas yleistä se, että tilaukset ovat esimerkiksi viikoittain tai kuukausittain toistuvia, eli jatkuvia tilauksia. Lisäksi puhevammaisten tulkin asiakas ei

välttämättä itse tilaa tulkkia, vaan tulkin on tilannut hänen puolestaan esimerkiksi hänen omaisensa tai joku hänen hoitohenkilökuntaansa kuuluva ihminen. Erään haastateltavamme mukaan tämä voi näkyä haasteena siinä, että välttämättä asiakkaalla itsellään ei juuri sillä hetkellä, kun tulkki on paikalle tilattu, ole tarvetta tulkille. Näissä tilanteissa saattaa tulkki joutua itse pohtimaan, onko hänen keksittävä hoidettavia asioita asiakkaalleen tai toimittava ikään kuin ”seuraneitinä”, joka ei taas tulkin tehtäviin kuulu. Seuraneiti -termiä käytetään tulkkausalalla tilanteista, joissa tulkki kokee olevansa tulkkaustilanteessa asiakkaalleen enemmän juttelukaveri, kuin tulkki, joka mahdollistaisi kommunikaation muiden tilanteessa läsnä olevien ihmisten kanssa.

Haastattelussa tuli ilmi myös ero viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien keskeisessä yhteistyössä. Puhevammaisten tulkkauksessa näkyy vahvasti rinkityöskentely, mutta paritulkkauksia ei puhevammaisten tulkkauksen puolella juurikaan tehdä. Yksi haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista sanoikin, että usein puhevammaisten tulkki joutuu itse tekemään nopeasti päätökset esimerkiksi eettisesti haastavissa tilanteissa. Vasta myöhemmin, tulkkaustilanteen jälkeen, puhevammaisten tulkki voi hakea apua kollegoiltaan ja saada varmistusta siitä, että hän on toiminut tilanteessa eettisesti kestäväällä tavalla. Puhevammaisten tulkkauksen puolella ei yleisesti tehdä paritulkkausta, mutta moniammatillinen yhteistyö saattaa näkyä tulkkaustilanteissa. Esimerkiksi puhevammaisten tulkki voi työskennellä tulkkaustilanteissa avustaja työparinaan, kuten haastateltavamme viittomakielen ja puhevammaisten tulkki kertoi. Puhevammaisten tulkkien työssä moniammatillinen yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa on yleisempää kuin viittomakielen tulkkien työssä. Moniammatillisesta yhteistyöstä huolimatta puhevammaisten tulkit kaipaavat tilanteissa tukea ja näkemyksiä myös tulkki kollegalta.

Puhevammaisten tulkit muodostavat usein rinkejä, joissa tulkit ovat perehtyneet asiakkaaseen ja hänen kommunikaatioonsa. Kuitenkin haastateltavat toivat ilmi rinkityöskentelyn riittämättömyyden tiedonjaon näkökulmasta. Varsinkin viittomakielen tulkkitaukaiset puhevammaisten tulkit toivat ilmi sen, että puhevammaisten tulkkauksen puolelle kaivattaisiin lisää yhteistyötä tulkki kollegoiden ja rinkitulkkien välille. Toinen haastateltavista puhevammaisten tulkeista kertoi, että puhevammaisten tulkkien puolella rinkien laajennuksien yhteydessä on yksi harvoista tilaisuuksista saada suoraa palautetta tulkki kollegalta. Rinkien laajennuksissa ringin ulkopuolinen, asiakkaalle

uusi tulkki tulee tutustumaan asiakkaaseen, jolloin tulkkauksesta voi saada palautetta uudesta näkökulmasta.

Kehitysehdotuksena haastateltavat toivoivat Kelalta tukea etenkin puhevammaisten tulkkien väliseen yhteistyöhön tulkkien välillä sekä rinkien sisällä. Haastateltavien mukaan ”-- Kela ei tue tällä hetkellä millään tavalla --” (H2) rinkien välistä yhteistyötä, sillä tulkeille ei ole varattu palkallista aikaa tavata yhdessä ringin kanssa. Eräs haastateltava kertoi, että hänen asiakkaansa on kokenut tällaisen yhteistyön olevan hyödyllistä, sillä hän on itse saattanut käyttää tulkkiaikaansa ja tilata rinkinsä tulkit samaan tilaisuuteen. Tällä tavalla on syntynyt mahdollisuus keskustella tulkkaukseen ja toimintatapoihin liittyvistä asioista rinkitulkkien kesken niin, että asiakaskin on pystynyt olemaan osallisena, ”-- ja sit ei Kelallakaan ollu siitä mitään nupisemista kerra asiakas on tilannu --” (H3). Haastateltavat toivovat, että Kelalla olisi olemassa joku turvallinen foorumi, jossa tulkkauksesta tai materiaalien valmistamisesta pystyisi keskustelemaan tulkkien kesken, joka osaltaan parantaisi tulkkauksen laatua. Tällä hetkellä yhteistyö täytyy erään haastateltavan mukaan hoitaa sähköpostitse tai puhelimitse, jota ei koeta kovin hyvänä ratkaisuna.

Myös Ahosilta ja Koslonen (2016, 38-45) käsittelevät aihetta julkaisussaan varsinkin asiakkaan materiaalien päivittämisen ja valmistamisen näkökulmasta. Ongelmana on puutteellinen vastuun jakaminen kommunikaatiomateriaalin päivityksestä ja ideoinnista, jopa joskus niin, että puhevammaiselta asiakkaalta puuttuu kommunikaatiomateriaali kokonaan. Joskus taas tulkkien välisen yhteistyön puute näkyy siinä, että tulkit tekevät ylimääräistä ja päällekkäistä työtä. Kommunikaatiomateriaaleja valmistetaan jokaisen tulkin toimesta joka kerta erilaista ja uutta, kun samaa, yhteisesti tuotettua materiaalia voisi käyttää toistuvasti saman asiakkaan kanssa. Aiemmin johonkin tulkkauksilanteeseen kommunikaatiomateriaalia valmistanutta tulkkia ei hyödynnetä, vaikka seuraavalla kerralla samaan tilanteeseen tilattu uusi tulkki voisi käyttää valmiiksi tilanteeseen luotuja kommunikaatiomateriaaleja. Kun kommunikaatiomateriaaleja valmistetaan jokaisen tulkin toimesta samoihin tilanteisiin joka kerta uusia, ei puhevammaisen asiakkaan kommunikaatiotakaan edistetä vaan pikemminkin hankaloitetaan. (Ahosilta & Koslonen 2016, 43.) Tehokkainta olisikin, jos tulkit voisivat tehdä yhteistyötä ja valmistaa asiakkaalleen yhteisesti koostettua kommunikaatiomateriaalia, jota voisi hyödyntää tulevissa tulkkauksissa.

Haastattelussa kävi ilmi kaikkien haastateltavien huoli sekä viittomakielen että puhevammaisten tulkkien liiallisesta kouluttamisesta. Tulkkeja koulutetaan asiakaskuntaan nähden suuria määriä ja suurin osa valmistuneista tulkeista jää niin sanottuihin kasvukeskuksiin. Tällöin tulkkien jakautuminen Suomen alueella on epätasaista. Joissakin kaupungeissa on jopa liikaa tulkkeja ja toisaalta osassa Suomea on huutava pula tulkeista.

” – must tuntuu, et tää Kela on nimenomaan puva-puolelle ollu semmonen tosi positiivinen... -- nyt koulutetaan enemmän, niin missä vaiheessa siellä tulee sit se tilanne, jos asiakkaita ei tosiaan saaha samaa tahtia lisää, kun mitä tulee tulkkeja. Missä vaiheessa siellä tulee se vastaan myöskin, että ei enää saahakaan töitä? – Et samahan se, mitä keikkaa mää teen, et meenkö mää kirjutustulkaamaan, viittomakielentulkaamaan, kuurosokeilletulkaamaan, vai meenkö mä puvatulkaamaan vai opettamaan. Mulle yks ja sama lysti, koska se on tätä samaa työtä, mut kun sekään ei näytä enää riittävän.” (H5)

Huolta haastateltavissa aiheutti se, että ammattikorkeakoulusta valmistuneet tulkit jäivät valmistuttuaan niin sanottuihin ”kasvukeskuksiin”, eikä tulkkien määrä jakaudu koko Suomen laajuisesti tasaisesti. Kasvukeskuksilla tässä yhteydessä tarkoitetaan paikkakuntia, joissa koulutusta järjestetään ja jonne tulkkiopiskelijat saattavat jäädä valmistuttuaan. Tästä aiheutuu tilanne, jossa joillakin alueilla on tulkkeja liikaa asiakasmäärään nähden, kun taas tietyillä alueilla on selkeä pula tulkeista. Koulutuksen sijainnilla on suuri merkitys siihen, kuinka tulkkien määrä Suomessa jakaantuu. Tämän lisäksi eräs haastateltavista puhevammaisten tulkeista mainitsi tärkeäksi asiaksen, että puhevammaisten tulkkien asiakkaiden määrä tulisi saada kasvamaan ja kiinnittää huomiota siihen, että puhevammaisten tulkkien asiakkaat alkaisivat hyödyntää tulkkauspalvelua enemmän.

Tikoteekin vuonna 2015 tehdyn tutkimuksen mukaan vain alle puolet puhevammaisten tulkkien asiakkaista käyttää tulkkauspalveluja. Selvityksen mukaan suurin syy tulkkauspalvelun käyttämättömyyteen oli se, että asiakkaat saivat kommunikaatiossa tukea esimerkiksi avustajaltaan tai perheenjäseneltään. Tämän lisäksi esimerkiksi sopivan tulkin puuttuminen, tulkkauksilauksen tekemisen vaikeus ja huonot kokemukset palvelusta vaikuttivat tulkkauspalvelun käytön vähyyteen. Erityisesti tulkkien puute näkyi Kainuun ja Pohjanmaan alueella. (Roisko 2016.)

Tulkkauspalvelun järjestämisvastuun siirryttyä kunnilta Kelalle syyskuussa 2010, oli siirron tarkoituksena parantaa niin tulkkien kuin tulkkauspalvelun käyttäjien mahdollisuuksia yhdenvertaiseen tarjontaan riippumatta asuinkunnasta. Kuitenkin eräs haastateltavista puhevammaisten tulkeista toi esille sen, että kehitystä tilanteeseen tarvitaan edelleen. Täysin tasavertainen mahdollisuus tulkkauspalvelun käyttöön ei toteudu vielä kukaan valtakunnallisesti, sillä tulkkeja ei riittävän tasaisesti ympäri Suomen, eikä tulkkien määrä vastaa joka paikassa tarvetta.

Haastateltavat kokivat viittomakielen tulkin ja puhevammaisten tulkin ammattien tukevan toisiaan. Vaikka haastateltavat löysivät paljon eroja ammattikuvien välillä, on kuitenkin aloissa paljon samaa. Esimerkiksi viittomakielentulkki voi hyödyntää koulutuksestaan saamaansa laajaa viittomavarastoa puhevammaisten tulkin työssä. Toisaalta taas puhevammaisten tulkkauksen puolelta opittua tietoa esimerkiksi kuvakommunikaatiosta voi hyödyntää viittomakielisten vanhusten kanssa, mikäli ymmärtämiseen tarvitaan lisätukea.

5.2 Tulkin rooli erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa

Haastattelun ensimmäinen teema liittyi tulkin rooliin ja sen monimuotoisuuteen. Pyydimme haastateltavia kertomaan, millainen heidän mielestään on tulkin rooli ja mitä seikkoja siihen kuuluu. Pohdinnoissa tuli esille eri asiakaskuntien erot tulkin roolin ymmärtämisessä. Viittomakielen tulkin asiakkaat ymmärtävät tulkin roolin ja ymmärtävät miksi tulkki on tilattu, kun taas puhevammaisten tulkin asiakkaat usein vasta opettelevat tulkin käyttöä ja sopeutumista omaan tilanteeseensa. Puhevammaisten asiakkaiden kanssa asiakassuhteen luomiseen liittyy myös yhteisistä toimintatavoista ja pelisäännöistä sopiminen. Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista kiteytti asian haastattelussa seuraavasti:

”Vk-puolella mennään ja hoidetaan se asia ja se on valmis -- puva-puolella ehkä enemmän kannustetaan siihen itsenäiseen toimintaan ja että ’nyt minä olen tässä, voit mennä itse kysymään.’” (H2)

Haastateltavat olivat yleisesti sitä mieltä, että puhevammaisten tulkin rooliin kuuluu enemmän tulkin käytön ohjausta. Yksi haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista myös vertasi puhevammaisten tulkin roolia kuurosokeiden tulkin rooliin.

”Nää kaks joteskin muistuttaa, puva-puoli ja kuurosokeille tulkkaus, hirveesti samaa – se et ollaan niin lähellä sitä asiakasta. Ja se et ollaan siinä niinku, -- koko sen tulkkaustilanteen tulkkina, et kaikki se ympäristö mitä siellä tapahtuu ja et mein pitää lukee se ja poimii se kaikkeista tärkeimmät viestit. Ja mahdollisesti myös puvatulkkina ni kuvailen -- jos vaikka on CP-asiakas -- ja pää ei käänny, niin kuvailen mitä siel ympärillä tapahtuu. -- tulee mieleen, että ollaan niinku enempi -- koko tilanteen tulkkina, kun sit taas jos oot ihan perus vk-keikalla, niin sillen sä oot siinä sen viestin välittäjä. Et etkä niinkää, sä et oo omana persoonana siel läsnä, vaan sä oot niinku, sä oot tulkki. Et se mun persoona ei silloin oikeestaan ees saa näkyä kauheesti.” (H3)

Viittomakielen tulkkauksessa ja kuurosokeille tulkkauksessa selkeä työnkuvan ero näkyy siinä, että kuurosokeille tulkkauksessa painotetaan ympäristön ja tilanteen kuvailua ja opastusta. Kuurosokeille tulkkauksessa on kolme eri osa-aluetta: kääntäminen, kuvailu ja opastaminen. (Lahtinen 2006, 184.) Näitä harvemmin viittomakielen tulkkauksessa esiintyy. H3:n ajatukset vastaavat Lahtisen kuvausta kuurosokeille tulkkauksen ominaisista piirteistä. Tästä voidaan päätellä, että näistä kahdesta, puhevammaisten ja kuurosokeille tulkkauksesta, löytyy yhtäläisyyksiä. Lisäksi kuurosokeiden tulkkauksessa korostuu vuorovaikutuksen maksimoiminen kaikin tavoin, sekä itsemääräämisoikeuden säilyttäminen (Frishberg 1990, 161). Samat periaatteet näkyvät sekä viittomakielen että puhevammaisten tulkkauksessa, mutta korostuvat erityisesti kuurosokeiden ja puhevammaisten tulkkauksessa. Ahosilta tiivistää tämän ajatuksen seuraavasti:

”Tulkkaus on vuorovaikutuksen maksimointia. Tavoitteet ratkaisevat ja sen mukaan valitaan keinot!” (Ahosilta 2015)

Lisäksi keskustelussa tuli esille viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien työn eriasainen arvottaminen, jota haastateltavat ovat kokeneet. Tilanteissa puhevammaisten tulkki nähdään välillä jopa ”pakollisena pahana”, kun taas viittomakielen tulkki on se ”suuri ja odotettu”, koska kielellisistä syistä viittomakielen tulkin asiakkaan kanssa ei pärjättäisi ilman tulkkia. Puhevammaisten asiakkaiden kanssa taas ympäristö kokee

usein pärjäävänsä ilman tulkkia. Tämän takia puhevammaisten tulkin työstä olisikin tärkeää tiedottaa nykyistä enemmän.

Tulkin rooliin liittyy läheisesti kysymys tulkin toiminnasta avustajana. Kysyimme haastateltavilta mielipidettä tulkin avustajuudesta, ja taustoistaan riippumatta haastateltavat olivat hyvin samaa mieltä tulkkiuden ja avustajuuden rajoista. Kaikki painottivat myös oman maalaisjärjen tärkeyttä avustajuus-kysymyksessä. Joskus tilanne ei etene, jollei tulkki esimerkiksi auta asiakkaan vetoketjua kiinni. Tässä tilanteessa tulkki voi avustaa asiakasta saamaan vetoketjun kiinni hyvällä omallatunnolla. Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista on tehnyt asiakkaan kanssa sopimuksen, että voi työntää tyhjää pyörätuolia, mutta ei työnnä asiakasta pyörätuolissa. Näissä esimerkeissä korostuu maalaisjärjen käyttö, sekä tilanteen vaatimukset, jotta asia saadaan etenemään. Haastateltavat näkivät tilanteen etenemisen tärkeämpänä, kuin orjallisen eettisen säännösten noudattamisen. Asioimistulkin ammattieettisessä säännöstössä määritelläänkin, ettei tulkki ole velvollinen toimittamaan muita kuin tulkkaukseen liittyviä tehtäviä, eikä tulkki toimi tulkattavien avustajana (Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2017). Kirjaimellisesti luettuna eettinen säännöstö ei siis sallisi minkäänlaisia avustuksellisia tehtäviä senkin uhalla, että asiakas ei pahimmassa tapauksessa pääse etenemään kommunikointiin asti jonkin pienen, avustusta vaativan ongelman takia.

Eräs haastateltavista viittomakielen ja puhevammaisten tulkeista pohti paljon avustamista vaativan asiakkaan kohdalla sitä, että onko tulkki asiakkaalle oikea ammattilainen vai tarvitsisiko asiakas jonkin toisen ammattilaisen avukseen. Runsaasti avustamista tarvitsevan asiakkaan kohdalla tärkeää on myös tulkin ja avustajan yhteistyö. Haastateltavat olivat kuitenkin hyvin samaa mieltä siitä, että avustajan työ pitäisi pitää erillään tulkin töistä, eli tulkin tulisi tehdä vain tulkkausta, liukumatta liikaa avustajan rooliin. Tulkin ja avustajan roolien yhdistämiseen liittyy myös kustannusongelma – kuka maksaa tulkille, joka tekee myös avustajan töitä? Avustajan töissä palkkataso on hyvin erilainen tulkin palkkatasoon verrattuna, jolloin ongelmia syntyy näiden eri ammattien palkkojen päällekkäisestä maksamisesta. Toinen haastateltavista puhevammaisten tulkeista pohti asiaa seuraavasti:

”Löytyiskö sieltä semmonen ratkaisu sit, et jotkut asiakkaat, jotka oikeesti tarvitsee sen kahta ihmistä, avustajaa ja sitte sen tulkin, niin voisikin hyödyntää jotakuta muuta ammattiryhmää. Tai sit meidän koulutuksen pitäis muuttua. Me tulkit lähetään tekee kaikkea. Mut miltä se meistä kuulostaa? Emmä välttämät haluis tehdä kaikkea. -- Meidän tulkkien pitää pitää kuitenkin siitä kiinni, et me nimenomaan tehään tulkkausta.” (H4)

Haastateltava jatkoi tätä ajatusta pohtimalla, olisiko näille asiakkaille, joiden tarve seilaa tulkin ammattitaidon ja avustajan ammattitaidon välillä, hyödyllisempää käyttää näiden kahden alan välistä ”moniosaajaa”. Hän pohti, että tällainen henkilö voisi olla esimerkiksi viittomakielen ohjaaja, jolla on sekä taito kommunikoinnin edistämisestä että avustamisesta. Tällainen kommunikaation ja avustajuuden moniosaaja voisi tukea niitä mahdollisia puhevammaisten tulkkien asiakkaita, jotka eivät täysin lukeudu tulkinkäyttäjiksi, eivätkä täysin pärjää pelkän avustajan avulla. Tulevaisuudessa todennäköisesti tarvitaankin yhä enemmän useamman alan moniosaajia, jotka pystyvät hoitamaan sekä avustavia tehtäviä, että kommunikaatioon liittyviä tehtäviä.

Toisaalta taas asiakasnäkökulma voi poiketa haastateltavien ajattelusta. Roisko (2016) kertoo Tikoteekin tekemässä selvityksessä puhevammaisten tulkkauspalvelun käyttämisestä, että asiakkaat kokivat palvelun käyttöä lisäävän se, että tulkki voisi toimia myös avustajana. Tämän lisäksi selvityksessä mainittiin, että tulkin tilaamisen helpottaminen ja tilausprosessin joustavuuden lisääminen kannustaisi enemmän palvelun käyttöön. Tällä asiakkaat tarkoittavat esimerkiksi mahdollisuutta valita itse tulkki.

Keskustelussa tulkin roolista ja avustamisesta nousi esille myös tulkkien erilaiset näkemykset avustajuudesta, sekä erilaiset toimintatavat. Osa puhevammaisten tulkeista saattaa avustaa asiakasta paljon enemmän kuin esimerkiksi perehdytyksessä tulkin käyttöön on annettu ymmärtää. Tämä voi vaikuttaa siihen, että puhevammaisten tulkin asiakkaat alkavat vaatia tulkeilta asioita, jotka eivät tulkin tehtäviin kuulu, sillä epäjärjestelmällinen linja tulkkien toiminnassa voi hämmentää asiakasta. Toisaalta eräs haastateltavista puhevammaisten tulkeista kertoi, ettei yksikään asiakas ole hänen 13-vuotisen uransa aikana pyytänyt häntä esimerkiksi syöttämään tai vessattamaan. Ei siis ole olemassa yleistä linjaa, jota kaikki noudattaisivat, vaan jokainen te-

kee omat ratkaisunsa tulkkauksilanteissa. Haastateltavat kokivat kuitenkin tärkeänä sen, että heidän on pystyttävä perustelemaan omat ratkaisunsa sekä itselleen että tulkkiyhteisölle (työnantaja, kollegat, KELA). Vaikeissa tilanteissa apua ratkaisun tekemiseen tarjoaa asioimistulkki eettinen säännöstö.

Myös Turnerin (2001, 39) mukaan eettiseen säännöstöön tukeutuminen tuo tulkille varmuutta omasta ammatillisuudesta ja auttaa toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla vaikeissa tilanteissa. Tulkki vaihtelevat käytännöt saattavatkin sekoittaa sekä asiakasta että muuta tulkkiyhteisöä, kun asiakkaat alkavat vaatia erilaisia tehtäviä. Tämän myötä asiakkaat saattavat myös haastaa tulkin roolia. Usein myös puhevammaisen asiakkaan omaiset saattavat vaatia tulkilta asioita, jotka eivät kuulu tulkin rooliin. Erään haastateltavan puhevammaisten tulkin mukaan tämä voi vaikeuttaa tai jopa estää tulkirinkiin pääsemistä. Puhevammaisen asiakkaan omaiset saattavat myös itse ottaa yhteyttä suoraan tulkkiin sopiakseen asioista, kun taas viittomakielen tulkki puolella kaikki yhteydenotot menevät pitkälti Kelan tai tulkkauksyrityksen kautta, eikä tulkki ole itse suoraan yhteydessä asiakkaaseen. Tämä ilmiö voi johtua esimerkiksi puutteellisesta tiedosta puhevammaisten tulkin työstä. Tilanteeseen voisi löytää ratkaisun esimerkiksi tiedottamalla asiakasta ja hänen lähipiiriään enemmän puhevammaisten tulkin työstä ja tulkin tehtävistä.

Sekä puhevammaisten että viittomakielen tulkeilla oli samankaltaisia ajatuksia tulkin rooliin kuuluvista asioista ja piirteistä. Heitä ohjaavat ammattieettiset säännöt auttoivat heitä toimimaan työssään, mutta myös maalaisjärjen käytön tärkeyttä korostettiin. Avustajuus nähtiin erillisenä osana tulkin ammatinkuvasta, jonka haluttiin myös pysyvän sellaisena. Tulkin roolista ja eettisestä säännöstöstä kiinni pitäminen tulkkauksilanteissa nähtiin ammattilaismaisena toimintana ja näillä myös turvattiin omaa työnkuvaa (Turner 2001, 39). Asiantuntijapuheenvuorojen käyttö puhevammaisten ja viittomakielen tulkki työssä oli melko samankaltaista haastateltavien mukaan – puheenvuoroja käytettiin varsinkin tulkkauksilanteen kolmansille osapuolille selvittämään sitä, mitä tulkin rooliin ja hänen tehtäviinsä kuuluu sekä mitä hyötyä tulkkauksipalvelun käyttämisestä voi asiakkaalle olla.

6 POHDINTA

Yksi opinnäytetyömme tutkimuskysymyksistä oli selvittää miten viittomakielen tulkin ja puhevammaisten tulkin ammattikuvat eroavat toisistaan ja mitä samaa näistä löytyy. Eroina alojen välillä nähtiin asiakaskuntien erilainen näkemys tulkin tehtävistä. Tämä voi juontaa juurensa viittomakielentulkin asiakkaiden pitkästä perinteestä käyttä tulkkia, jolloin tulkin rooli ja siihen kuuluvat tehtävät on tiedostettu jo pitkään. Puhevammaisten tulkkauksessa asiakas saattaa itse totutella vasta olemista tilanteessa, jossa hänellä on tulkki käytössään. Tämän lisäksi tulkin tehtävien erilainen käsittäminen voi johtua muun muassa puhevammaisten tulkin asiakkaan laajasta ammattilaisten verkosta, joka hänen arjessaan pyörii. Useat eri alan ammattilaiset saattavat samalla hämärtää rajaa ammattilaisten eri tehtävistä, asiakas ei välttämättä esimerkiksi aina erota tulkkia ja avustajaa toisistaan. Tulkin tilaaminen tapahtuu myös eri tavoin molemmilla ammattialoilla. Puhevammaisten tulkin asiakkaat eivät välttämättä aina ole itse vastuussa tulkin tilaamisesta, kun taas viittomakielen tulkin asiakkaat tilaavat tulkkinsa suurimmassa osassa tapauksista itse.

Tiedonjakamiseen liittyvät käytännöt koettiin myös suurena eroavaisuutena ammattien välillä. Tämä viittomakielen tulkkien puolella yleisesti käytössä oleva valmistautumisen tapa ei puhevammaisten tulkkien puolella ole vakiintunut. Koulutustaustan tuomat ammattieettiset periaatteet voivat tuoda alojen välille erilaista näkökulmaa. Tämä voi vaikuttaa siihen, miksi puhevammaisten tulkit saattavat kokea tulkkaukseen liittyvän tiedonvaihdon salassapitovelvollisuuden rikkomisena. Lisäksi viittomakielen tulkkien työstä puuttuva perehdytyskäytäntö voi luoda tarpeen kollegiaaliseen tiedonjakamiseen. Tulkkien väliset yhteistyön tavat lukeutuivat myös ammattikuvien välisiin eroihin. Viittomakielen tulkkauksen puolella on käytänteenä paritulkkaus esimerkiksi pitkäkestoisissa tai vaativissa tulkkauksissa. Puhevammaisten tulkkien puolella paritulkkauksia ei oikeastaan tehdä, vaan puhevammaisten tulkkauksen puolella rinki-työskentely on yleisempää. Ringin tulkit eivät kuitenkaan välttämättä tee yhteistyötä samalla tavalla kuin viittomakielentulkkiparit keskenään. Puhevammaisten tulkit toimivat yleensä tulkkaustilanteissa yksin, joskus parinaan esimerkiksi avustaja. Heidän yhteistyönsä on pikemminkin moniammatillista yhteistyötä.

Haastattelun perusteella puhevammaisten tulkeissa ja viittomakielen tulkeissa on ammatillisesti paljon samaa. Molemmat noudattavat tulkkien ammattieettisiä sääntöjä ja tietävät, millaiset tehtävät kuuluvat tulkkaukseen. Molemmat ammatit työskentelevät kommunikaation kanssa ja toimivat mahdollistajina sellaisissa tilanteissa, joissa tulkkaukseen edistää kommunikaatiota. Niin viittomakielen, kuin puhevammaisten tulkin koulutustaustasta voi ammentaa toiseen ammattiin – viittomavarasto helpottaa puhevammaisten tulkkauksessa ja muiden kommunikaatiomenetelmien hallitseminen tukee viittomakielentulkkaukseen. Avustajuus nähdään erillisenä osana tulkin tehtävistä molemmilla aloilla.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkastelimme, millainen tulkin rooli on erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa. Saimme tulkin roolia käsittelevään tutkimuskysymykseemme paljon vastauksia, mutta kukaan haastateltavistamme täysin osannut määritellä mitä tulkin roolilla tarkoitetaan. Saimme vastaukseksi tulkin rooliin kuuluvaksi erilaisia asioita, kuten ammatillisuus, eettisyys, omien taitojen kehittäminen, joustavuus, ihmisläheisyys sekä tilanteeseen mukautuminen. Kaikki nämä ovat tärkeitä piirteitä, jotka liittyvät vahvasti tulkkina toimimiseen. Prosessin edetessä aloimme kuitenkin itsekin miettiä ”tulkin roolia” terminä. Kuvaako se todellisuudessa juuri niitä asioita, joista sen yhteydessä puhutaan? Mielestämme voisikin olla tarpeen unohtaa käsite ”tulkin rooli” ja alkaa puhua tulkin tehtävistä erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa. Eräs haastateltavista kuvasi puhevammaisten tulkkauksen olevan jotain muuta kuin se tulkkaukseen joka tapahtuu kielestä toiseen. Mitä puhevammaisten tulkkaukseen sitten pitää sisällään? Millaisia tehtäviä tulkillalla voi olla? Tulkin roolin käsitettä on pohtinut myös Outi Mäkelä (2015), joka on todennut, että tulkin roolista puhumisen sijasta voisi olla tarkoituksenmukaisempaa puhua tulkin tehtävistä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Mäkelä (2015) korosti myös tulkin kykyä mukautua tilanteiden vaatimalla tavalla.

Haastattelussa kävi vahvasti ilmi haastateltavien toive tulkkien yhteistyöhön, etenkin puhevammaisten tulkkauksen puolella. Yhteistyötä haluttiin lisätä etenkin ringeissä toimivien tulkkien kesken ja yhteistyölle kaivattiin sopivaa ja turvallista kanavaa. Lisäksi toivottiin yhteneväisiä ohjeistuksia kollegiaaliseen salassapitovelvollisuuteen ja tulkkaukseen liittyvien asioiden jakamiseen. Yhteistyötä kaivataan myös moniammatillisesti, esimerkiksi asiakkaan kommunikointimenetelmän päivittämisen yhteydessä.

Yhteistyön edistäminen on siis tulkeille tärkeä kehitysalue, johon kaivataan myös tulkkauspalvelun järjestäjän, eli Kansaneläkelaitoksen tukea.

Käyttämämme menetelmät olivat kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmiä, kuten teemahaastattelu. Tämä tutkimusmetodi sopi hyvin tavoitteisiimme ja antoi meille mahdollisuuden toteuttaa kartoitustamme joustavasti ja olosuhteiden mukaisesti. Teemahaastattelun toteutimme ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelu toimi menetelmänä tutkimuksessamme hyvin ja soveltui aiheemme kartoittamiseen. Toteutimme haastattelun ilman aiempaa kokemusta ryhmähaastattelun järjestämisestä tai syvällisiä opintoja haastatteluprosessiin liittyen. Näin jälkikäteen katsottuna olisimme voineet tutustua haastattelun teoriaan vielä hieman paremmin. Koemme kuitenkin haastattelun onnistuneen hyvin, vaikka kokemuksemme ja taustatietomme haastattelusta tutkimusmenetelmänä olisivat voineet olla edistyneemmällä tasolla.

Opinnäytetyön tuloksien arviointi perustuu käyttämäämme tutkimusmenetelmään ja siihen liittyvien eettisten sääntöjen noudattamiseen. Lisäksi käsittelemme laadulliseen tutkimukseen liittyviä huomioita, jotka tulee tiedostaa tutkimusaineistoa käsitellessä. Esimerkiksi aineiston tulkinnassa tulee tiedostaa mahdolliset tulkintaan liittyvät ongelmat. Ongelmia voi olla monenlaisia, esimerkiksi haastateltavan kielellisten ilmaistusten moninainen merkitys ja myös tutkijan oman kielenkäytön mahdollinen merkitys aineiston keruun eri vaiheissa. Tämän takia tutkijan täytyy analysoidessaan harkittava useampia tulkintoja. (Hirsjärvi ym. 2008a, 220-225.) Nämä asiat huomioon ottaen, haastattelulla keräämämme aineisto on käsitelty ja analysoitu niin huolellisesti kuin on mahdollista. Tulkintamme haastateltaviemme ulosannista perustuvat molempien tekijöiden näkemyksiin ja ymmärrykseen. Esittelemämme yhteenvedot ja johtopäätökset tässä opinnäytetyössä ovat yhteisen pohdintamme lopputulosta. Käsittelemme haastattelun tuloksia sellaisina kuin ne ovat, emmekä tarkoituksellisesti muokanneet niitä hyödyttämään omia tavoitteitamme. Noudatimme opinnäytetyöprosessissamme huolellisesti tutkimuksen eettisiä ohjeita, kuten haastateltavien anonymiteetin säilyttämistä. Haastateltavamme olivat myös tietoisia oikeuksistaan, kuten anonymiteetin säilyttämisestä, haastatteluun osallistuessaan sekä siitä, kuinka haastattelua käytetään ja ketkä tuloksia analysoivat.

Opinnäytetyössä onnistuimme käyttämään valitsemiamme tutkimusmenetelmiä niin, että pystyimme tuottamaan luotettavaa tietoa. Resurssien rajallisuuden takia emme olisi pystyneet järjestämään teemahaastattelua suuremmalle määrälle ihmisiä, mutta pyrimme valitsemaan haastateltavat niin, että saisimme kerättyä tietoa Suomen laajuisesti. On toki muistettava, että otoksemme ollessa suhteellisen pieni – viisi haastateltavaa tulkkiä – ei tutkimustuloksia voi täysin yleistää koko tulkkausalaan kattavaksi. Opinnäytetyömme tuo kuitenkin näkökulmia tulkkausalan nykyhetkeen ja esittää kehitysehdotuksia, joista alalla voitaisiin hyötyä. Tämä oli myös tilaajamme toive opinnäytetyömme sisällöltä. Edellä mainittujen seikkojen myötä, voimme todeta opinnäytetyömme tulokset luotettavaksi kuvaukseksi haastateltavien ammattialoista.

Yhteistyö niin opinnäytetyön tekijöiden, kuin tilaajankin kesken sujui hyvin. Saimme tilaajaltamme höydyllisiä ideoita ja palautetta opinnäytetyöstämme. Tilaaja ilmaisi tyytyväisyyttään opinnäytetyötämme kohtaan ja koki, että tuottamamme tutkimustulokset ovat hyödyllisiä niin hänelle itselleen, kuin alalle ylipäänsä. Työssämme olemme lähestyneet aihetta kriittisestä näkökulmasta ja arvioineet myös omaa tuotostamme kriittisin periaattein. Opinnäytetyön työmäärä jakautui tasaisesti molemmille tekijöille. Aikataulullisesti opinnäytetyö eteni sovitulla tavalla ja merkittäviä ongelmia ei ilmennyt. Opinnäytetyön tekoprosessi oli monella tavalla opettavainen ja mielenkiintoinen. Opimme prosessin kautta esimerkiksi haastattelutekniikkaa ja haastattelun purkua, sekä pitkäaikaisen prosessin toteuttamista. Opinnäytetyö on onnistunut tavoitteissaan kartoittaa tietoa puhevammaisten tulkkiä ja viittomakielen tulkkiä ammattikuvien eroista ja yhtäläisyyksistä, sekä kuvata tulkin roolin moninaisuutta tulkatuissa tilanteissa molemmilla aloilla.

Tulkkiä yhteistyön kehittäminen ja sen keinojen tutkiminen voisivat olla hyviä jatkotutkimusaiheita ja kehitysideoita. Nämä olivat haastattelussa suurimpia keskustelun aiheita ja niihin toivottiin löydettävän uusia ratkaisuja. Yhtenä jatkotutkimusaiheena nousi esiin myös tulkkiä kouluttamisen määrän ja tarpeen vastaavuuden tutkiminen. Voiko tulevaisuudessa olla vaarana, että puhevammaisten tulkkeja koulutetaan liikaa verrattuna tulkkauspalvelua käyttävän asiakaskuntaan? Vai onko puhevammaisten tulkkauspuolella kyse siitä, että asiakasmäärien lisäämiseksi tarvitaan tehostettua tiedottamista ja markkinointia. Myös Tikoteekin (2015) tekemän selvitystyön mukaan puhevammaisten tulkkauspalvelusta kehittämisalueita löytyy useita. Kehittämis-

tä tarvittaisiin niin Kelan toimintaan palvelujen järjestäjänä, palvelujen yleiseen organisointiin, tulkkien koulutukseen ja asiakkaiden tiedottamiseen (Roisko 2016).

Toinen jatkotutkimusaihe, joka nousi esiin haastattelumme kautta, on tulkin ja avustajan suhteen tutkiminen. Kuten aiemmin mainitsimme haastateltavamme pohtivat tulkin suhdetta avustajuuteen ja totesivat, että tulkin työn tulisi pysyä puhtaasti tulkkausellisena. Millainen ammattilainen sitten täyttäisi avustajaa ja tulkkia tarvitsevan asiakkaan tarpeet? Ehkä asiakkaalla olisikin kahden ammattilaisen sijasta yksi avustamisen ja tulkkauksen moniosaaja. Mielestämme tämä aihe kaipaa ehdottomasti jatkotutkimusta ja ideoita siitä, kuinka tulkin ja avustajan yhteistyötä voidaan kehittää.

LÄHTEET

- Ahosilta, Reeta 2015. Tulkkaus on vuorovaikutuksen maksimointia. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 16.2.2017. <http://www.humak.fi/uutiset/tulkkaus-on-vuorovaikutuksen-maksimointia/>
- Ahosilta, Reeta & Koslonen, Tytti 2017. Tulevaisuuden tulkki. Teoksessa Turja, Hanna-Kaisa (toim.) Kenttä ja koulutus. Näkymiä tulkkausalan kehittämiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 29. Viitattu 2.2.2017. <http://www.humak.fi/wp-content/uploads/2016/12/kentt%C3%A4-ja-koulutus-nettiversio-21.12.pdf>, 38-45.
- Association of Visual Language Interpreters in Canada 2000. Code of Ethics and Guidelines for Professional Conduct. Viitattu 2.3.2017. <http://www.avlic.ca/ethics-and-guidlines/english>
- Diakonia ammattikorkeakoulu, 2017. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Viitattu 7.2.2017. <http://www.diak.fi/opiskelu/ops/viittomakielentulkin%20ko/Sivut/default.aspx>
- Eskel, Marja 2015. Puhevammaisten tulkkina uuden äärellä. Kestävä kehitys puhevammaisten tulkin jatko- ja täydennyskoulutuksen suunnannäyttäjänä. Viittomakielialan tulkkitoiminnan koulutusohjelma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opin- näytetyö, ylempi ammattikorkeakoulututkinto.
- Frishberg, Nancy 1990. Interpreting: An Introduction. United States of America: RID Publications.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008b. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008a. Tutki ja kirjoita. 13.-14. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. 15.-17. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2015. Tulkkaus on vuorovaikutuksen maksimointia. Viitattu 16.2.2017. <http://www.humak.fi/uutiset/tulkkaus-on-vuorovaikutuksen-maksimointia/>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu, 2017. Tulkki välittää ja viestii. Viitattu 2.2.2017. <http://www.humak.fi/opiskelijaksi/tulkki/>
- Humphrey, Janice H. & Alcorn, Bob J. 2007. So You Want to be An Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting. 4. painos. United States of America: H & H Publishing Co.
- Huuhtanen, Kristiina 2011. Kommunikointi. Teoksessa Huuhtanen, Kristiina (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto ry. Kouvola: Solver palvelut Oy, 11-25.
- Kansaneläkelaitos, 2013. Kuulo-, näkö- ja puhevammaisten tulkkauspalvelut. Viitattu: 16.3.2017 <http://www.kela.fi/tulkkauspalvelut>
- Korpilahti, Pirjo 2011. Kielen kehitykselliset häiriöt; viivästynyt ja poikkeava kielenkehitys. Teoksessa Launonen, Kaisa & Korpijaakko-Huuhka, Maija (toim.) Kommunikoinnin häiriöt – syitä, ilmenemismuotoja ja kuntoutuksen perusteita. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, Hyy Yhtymä, 39-55.
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuuloliitto ry, 2015. Sisäkorvaistute. Joutsen Media Painotalo Oy. Esite
- Lahtinen, Riitta 2006. Kuurosokeille tulkkaus – Haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Diakonia ammattikorkeakoulu. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 182-198.
- Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta 133/2010, 19.2.2010. Viitattu 16.3.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100133>
- Lampinen, Inga-Katariina & Sallinen, Suvi 2016. Tulkkausmenetelmän valintaan vaikuttavat tekijät eri kommunikaatiomenetelmissä puhevammaisten tulkkauksessa. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Diakonia ammattikorkeakoulu. Opinnäyte-työ.

- Leinonen, Maria 2013. Tulkin ammattitaito. Tiedot, taidot ja valmiudet ammatinharjoittamisessa. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto. Pro-gradu tutkielma.
- Mäkelä, Outi 2015. Tulkkaus on vuorovaikutuksen maksimointia. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.4.2017. <http://www.humak.fi/uutiset/tulkkaus-on-vuorovaikutuksen-maksimointia/>
- Nikander, Pirjo 2010. Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Vantaa: Hansaprint Oy, 432-445.
- Nisula, Marjukka ja Manunen, Juha 2009. Sign Language Interpreter Training in Finland. Teoksessa Jemina Napier (toim.) International Perspectives on Sign Language Interpreter Education. United States of America: Gallaudet University, 15-34.
- Nuolijärvi, Pirkko 2006. Ensikieli ja Sillanrakentajat. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa ja käytäntöä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 10-14.
- Paloposki, Sari 2013. Vammaisten tulkkauspalvelukeskus. Viitattu 16.3.2017. http://www.kela.fi/documents/10180/1345436/Sari_Paloposki_Vammaisten_tulkkauspalvelukeskus_02122013.pdf/a2df66a8-bbdd-4bc1-b615-9c712fe0ae6e
- Papunet 2015. Mitä on puhevammaisuus. Viitattu 4.3.2015 <http://papunet.net/tietoa/mita-on-puhevammaisuus>
- Rautakoski, Pirkko & Huuhtanen, Kristiina 2012. Puhevammaisten tulkkauspalvelut. Teoksessa Huuhtanen, Kristiina (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Kehitysvammaliitto ry. Kouvola: Solver palvelut Oy, 92-97.
- Roisko, Eija 2016. Kela kehittämässä puhevammaisten tulkkauspalvelua. Tikoteekki. Viitattu 16.3.2017. <http://tikonen.fi/aiheet/palvelut/kela-kehittamassa-puhevammaisten-tulkkauspalvelua/>
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Vastapaino. Vantaa: Hansaprint Oy, 424-431.

- Saarinen, Anja 2009. Sanattomien sanansaattajat. Puhevammaisten henkilöiden tulkkien koulutuksen toimintatutkimuksellinen kehittäminen. Kuopion yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos.
- Saarinen, Anja 2011. Tulkkipalvelut muutoksessa – mikä muuttui? Palvelun käyttäjien kokemuksia. Suomen CP-liitto ry. Vantaa: Multiprint Oy. Viitattu 16.2.2017. http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/tulkkipalvelu/Tulkkipalvelut%20muutokset_uusi.pdf
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2017. Asioimistulkin ammattisäännöstö. Viitattu 14.2.2017. <http://www.tulkit.net/ammatti/asioimistulkin-ammattisaannosto>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2016a. Viittomakielen tulkit. Viitattu 28.3.2016. <http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit>
- Suomen Viittomakielen Tulkit ry 2016b. Koulutus. Viitattu 4.3.2016. <http://www.tulkit.net/viittomakielen-tulkit/koulutus>
- Tate, Granville & Turner, Graham H. 2001. The code and the culture: sign language interpreting – in search of the new breed's ethics. Teoksessa Harrington, Frank J. & Turner, Graham H. (toim.) Interpreting interpreting. Studies & reflections on sign language interpreting. England: Douglas McLean. 53-66.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Tulkkkaus puhevammaisille. Viitattu 20.4.2017 <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/kommunikointi/tulkkkauspalvelu/tulkkkaus-puhevammaisille>
- von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2.painos. Suom. Kaisa Launonen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. painos. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Turner, Graham H. 2001. Regulation and responsibility: the relationship between interpreters and Deaf people. Teoksessa Harrington, Frank J. & Turner, Graham H. (toim.) Interpreting interpreting. Studies & reflections on sign language interpreting. England: Douglas McLean. 34-42.

Varhia, Kati & Virtanen, Hilkka 2015. Kuinka toimia tulkkia käyttävän asiakkaan kanssa: Esitteet viittomakielen ja puhevammaisten tulkkien työstä. Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus. Diakonia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- Millainen haastateltavan taustakoulutus on?, Kuinka kauan työura on kestänyt (vike ja/tai puva), Missä haastateltavan toimialue on?,
- Kuvaile työnkuvaa: Mitä teet? Mitä työhön kuuluu? Miksi kouluttautunut puvatulkkaukseen? Miten alan murros näkyy työssäsi / Näkyykö se?

Tulkin rooli, vain viestin välittäjä?: eroja ja yhtäläisyyksiä

- Tulkin rooli? → Mitä tulee mieleen, kuinka ymmärrät termin? Mitä tulkin rooliin EI kuulu? → Kuinka koulutus on mielestäsi valmistanut tulkkiteen?
- Onko eri rooli vike kuin puva tulkkauksessa?
- Moniosaaja? Mitä tarkoittaa, mitä mielikuvia? Hyvä vai huono termi?
- Kuinka paljon tulkki avustaa?
- Haastavatko asiakkaat tulkin roolin, jos haastavat, miten? Kuinka paljon asiakas voi tarvita ohjausta tulkin käyttöön, onko vike/puvatulkeilla kokemuksia tästä?
- Monialaisuus (esimerkiksi puheterapeutit, fysioterapeutit, avustajat)? Miten näkyy yhteistyönä, vike- ja puva-puolella?
- Asiantuntijuus? Vike-puolen ja puvapuolen erot asiantuntijapuheenvuoroissa? Onko kokemuksia, tarvitaanko tällaisia, jotta tulkkauksella toimii?

Tulkkaukset: eroja ja yhtäläisyyksiä, mm. menetelmät

- Puva-tulkkauksessa kolmas osapuoli usein puuttuu → Tulkin rooli?
- Itsemääräämisoikeus → tulkkauksipalvelupäätös = asiakas pystyy huolehtimaan omista asioistaan vai tarvitseeko ohjausta?
- Menetelmät → Sovitaan asiakkaan kanssa? Mitä menetelmää käyttää (simultaani/konsekutiivi)? Menetelmien soveltaminen eri tilanteisiin? Esimerkiksi luentotilanteissa?
- Vike-pohjaiset; kokemuksia viketulkkitaustan hyödyistä, mitä haittoja ja mitä hyötyjä?

- Minkälainen on etukäteistyön ja valmistautumisen määrä? Mitä samankaltaisuuksia vike/puva? Entä jälkityön, esimerkiksi kommunikaatiokansioiden päivitys, määrä vrt. viketulkkeihin? Onko viketulkeilla muita jälkitöitä kuin raportoiminen?
- Rinkien toiminta?

Etiikka?

- Tulkin etiikka? → Mitä kuuluu etiikkaan? Kuinka ymmärrät tulkin etiikan?
- Millainen suhde asiakkaaseen, vaihteleeko puva ja viketulkkien välillä?

Tulevaisuus

- Alan murros, ajatuksia? → Koulutuksen vastaavuus kentän tarpeisiin, tuntemukset?
- Tulkki avustajana? → Lähentyykö tulkin ja avustajan työ yhdeksi? Hyvä vai huono? Kellä on vastuu ja kuinka paljon voidaan tehdä rajavetoa esimerkiksi avustajuudessa ja tulkkiudessa (esimerkiksi lääkinnällinen avustus)?
- Koulutuksen riittävyys? Tarvitaanko täydennyskoulutusta? Millaista?

Liite 2 Saatekirje

Hei!

Olemme neljännen vuosikurssin viittomakielentulkkiopiskelijoita Humanistisesta ammattikorkeakoulusta, Kuopion kampukselta. Etsimme vapaaehtoisia haastateltavia opinnäytetyötämme varten.

Opinnäytetyömme aiheena on kartoittaa viittomakielen- ja puhevammaisten tulkkien työnkuvien eroja ja yhtäläisyyksiä. Lisäksi tavoitteenamme on selvittää millainen tulkin rooli on erilaisissa tulkatuissa kommunikaatiotilanteissa.

Etsimme opinnäytetyöhömmme haastateltavaksi noin kahta (2) henkilöä, joilla on sekä viittomakielentulkin koulutus että puhevammaisten tulkin koulutus. Lisäksi haluaisimme haastateltavaksi 2-3 henkilöä, jolla/joilla on pelkästään puhevammaisten tulkin koulutus. Yhteensä etsimme haastateltavaksi noin neljää henkilöä.

Haastattelu toteutettaisiin ryhmähaastatteluna, joko kasvotusten tai etäyhteyksillä. Haastattelun ajankohta on syksyllä 2016, halukkaille ehdotetaan tarkempia haastatteluajankohtia myöhemmin.

Mikäli kiinnostuit, ota rohkeasti yhteyttä, kerromme mielellämme lisää. Toivomme mahdollisia yhteydenottoja maanantaihin 10.10.2016 mennessä. Kiitoksia mielenkiinnostanne!

Ystävällisin terveisin,

Miia Hietala ja Anni Lappalainen

miia.hietala@humak.edu

anni.lappalainen@humak.edu

Liite 3 Haastattelulupa

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Haastattelulupa

Haastatteluun osallistuessani olen tietoinen haastattelun tavoitteista ja minulle on kerrottu riittävästi aiheesta. Ymmärrän, että haastattelu tehdään osana Humanistisen ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä.

Ymmärrän, että haastattelu dokumentoidaan videotallenteena. Olen tietoinen, että haastattelun dokumenttia käsittelevät Anni Lappalainen ja Miia Hietala, eikä materiaalia levitetä muille. Haastattelua säilytetään yksityisyydensuojaa ja tutkimusetiikkaa kunnioittaen.

Olen tietoinen, että haastattelun tulokset raportoidaan niin, ettei haastateltavien yksityisyyttä tai anonymiteettiä rikota. Haastateltavia ei siis pysty tunnistamaan tutkimustuloksissa tai haastattelusta saatujen tietojen raportoinnissa.

Näillä ehdoilla annan lupani haastatteluun ja sen käyttöön Anni Lappalaisen ja Miia Hietalan opinnäytetyössä, sekä mahdolliseen myöhempään käyttöön.

Haastateltavan allekirjoitus ja päivämäärä

Haastattelijoiden allekirjoitus ja päivämäärä